

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І
СПОРТУ УКРАЇНИ
ТРЕНЕРСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КІБЕРСПОРТУ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю: 017 – Фізична культура і спорт
освітньою програмою: «Кіберспорт (esports)»
на тему: «ПІДГОТОВКА ТРЕНЕРА В КІБЕРСПОРТІ»

Здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня
Оніпко Андрій Вікторович

Науковий керівник: Гордєєва М.В. к.фіз.вих.

Рецензент: Жирнов О.В. к.фіз.вих.

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № 4 від 18.11.2022 р.)

Завідувач кафедри: Шинкарук О.А.
д.фіз.вих., професор

Зміст

ВСТУП	Помилка! Закладку не визначено.
РОЗДІЛ 1 ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В КІБЕРСПОРТІ	7
1.1 Сучасні підходи вдосконалення тренерської діяльності та підготовки тренерів	7
1.2 Особливості тренерської діяльності в кіберспорті на сучасному етапі	10
1.3 Фактори, що впливають на підготовку тренерів в кіберспорті.....	20
Висновки до розділу 1	299
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	30
2.1 Методи дослідження	30
2.1.1 Аналіз науково-методичної літератури	30
2.1.2 Аналіз протоколів змагань	311
2.1.3 Педагогічний експеримент.....	333
2.1.4 Методи математичної статистики	40
2.2 Організація дослідження.....	421
РОЗДІЛ 3 ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ТРЕНЕРА В КІБЕРСПОРТІ	444
3.1 Дослідження тренерської діяльності в кіберспорті при підготовці команди до турнірів	444
3.2 Характерні особливості проведення тренувань в кіберспорті.....	488
3.3 Визначення факторів, що впливають на ефективність тренерської діяльності в кіберспорті та їх значимості	499

Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ.....	622
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	644
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	655

ВСТУП

Актуальність теми. Згідно з останніх тенденцій світового спорту з'явився новий напрямок у спорті. Кіберспорт розвивається не тільки на міжнародній арені але й досяг визнання в Україні як спорт, про що свідчать досягнення спортсменів у змаганнях. В кіберспорті важливим напрямком є підготовка до змагань та проведення змагань зокрема, підготовка перспективних спортсменів для представлення їх на національних та міжнародних аренах, підготовка кіберкоманд. Тому на сучасному етапі розвитку кіберспорту виникла необхідність дослідження питань тренерської роботи як з окремими спортсменами так і з командами.

Однією з провідних тенденцій, що характеризують розвиток сучасного спорту, є процес всезростаючого впливу психологічного чинника, як на ефективність тренувальної діяльності спортсменів, так і на успіх їхнього виступу в змаганні. Спортивна діяльність, як правило, протікає в умовах значної емоційної напруженості, обумовленої відповідальністю спортивних завдань, недоліком корисної інформації, дефіцитом часу, фактором несподіванки, великими фізичними і психічними напруженнями тощо.

Тому при проведенні тренувань потрібно враховувати різноманітні чинники, які впливають на кіберспортсменів, а також формувати команди відповідно до етапів підготовки та результативності дій окремих учасників. Отже, доцільно дослідити методологію тренерської діяльності, розробити напрямки її вдосконалення з урахуванням різних чинників, а також з використанням інноваційних технологій оцінювання спортивної результативності кіберспортсменів.

Мета дослідження – визначити напрямки вдосконалення тренерської діяльності в кіберспорті.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз науково-методичної літератури та джерел Інтернет з теми дослідження.
2. Провести аналіз тренерської діяльності тренерів кіберспортивних команд України.
3. Визначити напрямки вдосконалення тренерської діяльності та надати методичні рекомендації.

Об'єкт дослідження: система підготовки кіберспортсменів.

Предмет дослідження: критерії оцінки тренерської діяльності в сфері кіберспорту.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою роботи є наукові концепції, розроблені вітчизняними та закордонними науковцями, нормативно-правові акти України у сфері організації змагань з кіберспорту, тренерської діяльності, менеджменту фізкультури та спорту тощо.

В основі виконання даної роботи лежить використання таких загальнонаукових методів дослідження: логічного, діалектичного, історичного та порівняльного методів для обґрунтування наукових засад та вдосконалення понятійного апарату дослідження; методів спостереження, узагальнення, абстрагування, формалізації, аналізу та синтезу для характеристики методичних аспектів діяльності в галузі фізкультури та спорту в цілому та в кіберспорті зокрема, та визначення шляхів їх удосконалення; програмно-цільовий метод з метою обґрунтування механізмів розробки та реалізації програм розвитку методів тренерської підготовки команд з кіберспорту в Україні.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові розробки, публікації вітчизняних учених, офіційні матеріали, звітні дані органів, які здійснюють організацію спортивної підготовки по кіберспорту в Україні.

Також широко використані наукові розробки з загальної теорії спортивного виховання, інформаційної аналітики, організації змагань тощо.

Наукова новизна роботи полягає в дослідженні питань розвитку спортивних результатів у кіберспорті в сучасному спортивному середовищі України та впливу на них психологічних характеристик тренера та його професійних навичок.

Структура магістерської роботи складається з вступу, трьох основних розділів, висновків та переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В КІБЕРСПОРТІ

1.1 Сучасні підходи вдосконалення тренерської діяльності та підготовки тренерів

Тренерська діяльність у будь-якому виді спорту спрямована на підготовку спортсменів до участі у змагальній діяльності, індивідуальній чи командній. Робота спортсмена задля спортивних досягнень – це не лише тренування та турніри, це робота над собою двадцять чотири години на добу. Хороший тренер дивитиметься на весь розпорядок дня довіреного йому спортсмена, намагаючись зробити його якнайкраще. Сон, дієта, фізичні та розумові вправи, відновлення, планування та особистісний розвиток – все це відбувається не під час тренувань. Але цей розклад, тим не менш, впливає на стан спортсмена і на те, наскільки ефективно він тренуватиметься. Якщо знехтувати цією ідеєю, то спортсмен не використовуватиме свої можливості максимально ефективно.

Тренерська діяльність є дуже важливою як для результативності окремого гравця, так і для всієї команди, але роль тренера відрізнятиметься залежно від його сильних сторін. Якщо тренер сильний в аналітиці, то зосередиться головним чином на даних і статистиці, а якщо в організації режиму, то пильніше стежитиме за розпорядком дня спортсмена. Першочергова мета тренера полягає не в тому, щоб читати лекції, як викладач у навчальному закладі, а в тому, щоб сприяти навчанню, властивому самій діяльності, вказуючи на можливості для навчання та перетворюючи невдачі на навчальний досвід. Тренер дає гравцеві набагато більш стабільну підтримку, що спричиняє швидкі та плідні зміни. Ці зміни відбуваються завдяки ретельному плануванню та комунікації між усіма сторонами, що беруть участь (не тільки гравцем і тренером). У ситуації, коли

тренери беруть на себе турботу про тренування гравців, організація може зосередитися на інших напрямках, тобто всі займатимуться тим, що у них виходить найкраще. Завдяки цьому команда стає продуктивнішою, тому що тренери мають на неї свій позитивний вплив, вносять відчутний внесок у спільні зусилля. Але якщо поради про вправи, дієту, психологію, життєві проблеми, травми тощо будуть давати некваліфіковані люди, то специфіка поступиться місцем звичайній загальній підготовці [1]. Тому сучасні підходи до тренерської діяльності включають в себе різнобічну підготовку тренерів та їх співпрацю з психологами, дієтологами й іншими фахівцями, щоб не перевантажувати тренера поглибленим вивченням всіх цих питань і не відволікати його від роботи над тактикою підготовки гравця / команди до змагань.

Про тренерів часто судять з перемог і поразок довірених їм гравців. Хоча завдання тренера полягає в тому, щоб удосконалювати гравців, іноді результати їхньої роботи не такі очевидні. Те, як підготовка та тренування впливають на гравців, можна побачити, лише добре придивившись до деталей. Поразки не зводять нанівець результати чудової тренерської роботи, а перемоги можуть із нею не корелювати. Робота тренера, як спеціаліста структуровано побудувати процес тренування за участю всіх спортсменів, чки приймають участь у команді. Розрив між кваліфікацією тренерів буде видно лише в тому випадку, коли на тренерській сцені переважатимуть професіонали. Мова не тільки про кіберспорт, ця схема справедлива для всіх нових видів спорту, які хочуть набути професійного статусу [10].

Тренер повинен завжди стежити за розвитком гравця. Він повинен шукати спосіб зробити тренування більш індивідуальним, щоб підвищити мотивацію гравця, водночас дотримуючись спільних цілей. Для того щоб гравець почав займатися чимось новим, від нього вимагається певний ступінь довіри. Коли порозуміння досягнуто, гравцеві вже не обов'язково рухатися в якомусь абстрактному напрямку, він зможе зосередитися саме на тому тренуванні, яке запропонував тренер. Довіра дозволяє старанно працювати та

тримати канали зв'язку відкритими. Часом гравці-початківці є розгубленими, не розуміють, які властивості треба тренувати в першу чергу і які додаткові чинники сприяють покращенню цих властивостей [4]. Їм важко сформулювати те, що потрібно зробити, чого вони прагнуть і що заважає їх результативності. У результаті вони просто повертаються до того, що робили раніше. Перш ніж гравець поставить під сумнів власні дії, проходить, як правило, кілька циклів, тому що періодично він, тренуючись як раніше, все ж таки отримує якийсь позитивний результат, який посилює циклічну поведінку. Тренер повинен залишатися неупередженим, підтримувати контроль за емоціями та допомагати гравцеві у подоланні негараздів та невдач.

Крім того, бажано, щоб тренер надав гравцеві спеціальний тренувальний майданчик. Є поширена думка, що якщо гравець і тренер знаходяться за сотні кілометрів один від одного, то й тренувати в рази складніше, ніж тренування проходило в спеціальному кіберспортивному центрі. Але в роботі з напівпрофесійними спортсменами, а також у таких видах спорту, з якими масова аудиторія знайома погано, тренер зазвичай зосереджується на тому, як гравець витрачає свій час і ресурси. Більше того, кваліфікованого тренера не завжди можна зустріти на місцевому рівні, тому можна звертатись до дистанційних тренувань, що є актуальним в останні роки, коли спочатку пандемія, а потім воєнний стан обмежили можливості вільного пересування та тренування. Найкращі результати видно у тих гравців, які тренуються старанніше за інших, але не менш важливо навчатися і мати можливість для досягнення більшого [7]. Гравці, які не мають доступу до цих можливостей, матимуть багато труднощів у розкритті свого потенціалу, що погано, з якого боку не подивися, тому робота тренера, вдосконалення його тренерських навичок, впровадження в тренерську діяльність інноваційних методик мають важливе значення для підготовки спортсменів.

Згідно професійних вимог, тренер в галузі фізичної культури і спорту за спеціалізацією «Кіберспорт (esports)» має:

- демонструвати ґрунтовні та змістовні знання, вміння визначати зміст тренувального процесу та планувати його і вміти аналізувати змагальну діяльність спортсменів що спеціалізуються у певних дисциплінах кіберспорту;

- застосовувати отримані знання при аналізі турніру, вміти використовувати отриманні знання для ефективного проведення тренувальних занять з кіберспортсменами [8]. Врахувати вікові особливості, а також рівень підготовленості спортсменів та закономірностей становлення спортивної майстерності в кіберспорті;

- організовувати проведення спортивних змагань з кіберспорту;

- застосовувати теоретичні знання набуті при аналізі турнірів для розв'язання практичних завдань з кіберспорту та змістовно інтерпретувати отримані результати, проводити контроль здібностей спортсмена в процесі спортивного відбору та орієнтації в кіберспорті, проводити аналіз психічного стану спортсмена під час занять кіберспортом тощо [15].

Тому доцільно детальніше розглянути особливості тренерської роботи в даному виді спорту і проаналізувати чинники, які впливають на ефективність діяльності тренера.

1.2 Особливості тренерської діяльності в кіберспорті на сучасному етапі

В будь-якому спорті а зокрема і в кіберспорті підготовка до змагань є процесом, який ґрунтується на загальних підходах, засобах і методах. В онові яких лежать використання та аналіз змагальної діяльності і підготовки

до неї, зіставлення і оцінка реалізації потенційних можливостей спортсмена. Ще однією спільною рисою, характерною для кіберспорту і традиційних видів спорту, є планомірне планування досягнення спортсменами високого рівня майстерності завдяки вдосконалення специфічних навичок та умінь, формування мотивації до перемоги та досягнення найвищого результату. Цілеспрямованість спортсмена, підвищення самодисципліни можуть впливати на результат змагальної діяльності. Необхідність розвитку високої швидкості реакції, яка значно перевищує швидкість середньостатистичної людини також є важливими аспектами підготовки [9].

Як зазначено у літературних джерелах у комп'ютерному спорті важливими критеріями є результативність та успішність. Ці критерії пов'язані з техніко-тактичною та психологічною підготовкою спортсменів. Здатність у процесі підготовки а насамперед в процесі гри стратегічно мислити, тактично грамотно діяти, реагувати на постійно змінюючі умови у грі є необхідними вміннями кожного кіберспортсмена. Умінням працювати в команді є важливим критерієм психологічної підготовки [11]. При стресовому навантаженні вміння приймати рішення у змагальній боротьбі, на основі швидкої оцінки умов, які постійно змінюються, та вміння оцінювати можливості суперника у турнірі.

Як показав аналіз наукової літератури на сьогоднішній день недостатньо вивчена методика підготовки як до змагань так і в тренувальному процесі кіберспорту. На сьогоднішній день при підготовці до змагань спортсмени керуються власним досвідом. Основними засобами підготовки та тренування є власна ігрова та змагальна практика.

Проблема спортивної підготовки та підготовленості у кіберспорті є актуальною. Вивчення даного питання забезпечить створення міцної бази знань та подальше удосконалення методики підготовки спортсменів у кіберспорті як до невеликих турнірів так і до змагань міжнародного рівня.

На сучасному етапі рівень розвитку олімпійського спорту та його вивчення з різних сторін підготовки залишає все менше можливостей для

його вивчення але у кіберспорті, який є відносно молодим та спортом, що розвивається є чимало можливостей для вдосконалення не лише техніки та технічної підготовки, але і всіх сторін підготовки спортсменів, що спеціалізуються в кіберспорті.

Як відома підготовка у спорті не може бути однобокою. У тренувальній та змагальній діяльності жоден з етапів спортивної підготовки не може бути розділена [3]. Ігрова та змагальна практика в кіберспорті виступає основним засобом тренування. Зазвичай тренери і самі кіберспортсмени керується інтуїтивними баченням процесу підготовки. Таким чином спостерігається відсутність структурованого процесу підготовки до змагань. З приводу цього доцільно стверджувати, що створення наукового підходу до процесу підготовки спортсменів у кіберспорті є актуальним.

У кіберспорті є свої особливості в процесі тренування, такі як можливість ведення спортивної боротьби без наочної присутності як суперників так і партнерів на змаганнях або турнірах [13]. Завдяки таким умовам необхідно створювати гнучкий графік для тренувань, і такі умови не потребує додаткових ресурсів для їх проведення.

У кіберспортивних змаганнях виділяють декілька форм взаємодії між спортсменами та командами - онлайн та LAN. Онлайн форма - це змагальна діяльність та тренувальна діяльність спортсменів без наочної присутності суперників або партнерів по команді [16]. Насамперед це створює певний бар'єр для оптимальної взаємодії партнерів по команді та отримання певної інформації. Але є і позитивні моменти такі, як гнучкий графік проведення тренувань, та мобільність тренувального процесу в цілому. Взаємодія із командою в такому випадку завжди відбувається у різних місцях і умовах. Ці умови дуже часто використовують гравці насамперед щоб швидко адаптуватись до цих умов та постійно збиваючих факторів.

Також одним із важливих факторів або критеріїв є спортивний інвентар, хоча потреби для інвентарю висуваються невисокі. Важливим компонентом кіберспорту є підготовлена ігрової машина та мережеве

підключення. Такі фактори з одного боку здешевлюють тренувальний процес в кіберспорті, так як немає необхідності утримувати спеціальні спортивні споруди під час підготовки спортсменів [17].

Перш за все, слід сказати, що тренерами часто є колишні гравці, тобто люди з великим досвідом, знаннями та навичками у виді спорту, який вони тренують. Завдяки досвіду і величезним знанням тренер може дивитися на гру як «під мікроскопом», так і глобально, дивитися на неї в усьому різноманітті, в певному сенсі – це допомагає йому вчити гравців у правильному напрямку. Тренер бачить більше чинників зовні, як у самій грі, так і в спортсменах.

Дійсно, слід зазначити, що тренер – це не тільки людина, яка добре розуміє гру і допомагає в ній розібратися, тренер - це людина, яка допомагає гравцеві або команді рости, підніматися над собою і бути на висоті. голову і стати на крок ближче до своєї мрії про великі досягнення, перемоги, славу, заробіток і майстерність у своїй справі.

Тренер в кіберспорті допомагає спортсменам побачити речі, які вони можуть не помітити, граючи безпосередньо, це як додаткові очі та вуха, які допомагають спортсменам стати кращими завдяки досвіду. Для колективу він стає, наприклад, своєрідним лідером, покажчиком шляху, яким йде весь колектив. Хороший тренер чітко розуміє сильні сторони кожного гравця і його команди, а також суперника, і вміле використання цих навичок допомагає досягти поставленої мети. Говорячи про цілі, тренер дійсно допомагає спортсменам сформулювати їх до того, як вони досягнуть цих цілей [10].

Для гравця-початківця хороший тренер – це можливість швидко пройти процес навчання, перетворити свій досвід на силу, вчитися на перемогах і поразках, оскільки тренер – це людина, яка допомагає розвиватися якісно і швидко, тому що він точно знає, на чому зосередитися в розвитку кібергравця та його ролі в команді.

Для гравців високого рівня тренер стає вірним наставником, душею команди, він, завдяки всьому своєму досвіду, виробляє унікальний напрямок розвитку команди за її специфікою, завдяки чому вона може досягти перемог у різних турнірах.

Тренер – це не тільки професіонал, але й людина, його людські якості допомагають спортсменам не тільки вчитися грати і розвиватися, але й знаходити контакт із собою, краще розуміти себе, долати перешкоди, підвищувати самооцінку та мотивацію. Адже шлях спортсмена не найлегший, він вимагає багато енергії, часу та зусиль. Різні події можуть по-різному впливати на психологічний стан гравців та їх ігрову мотивацію, але тренер як хороший порадник і друг – це підтримка, яка допоможе піднятися після поразок, проаналізувати помилки, продовжувати свій похід до нових перемог, досягати бажаного і не здаватися, коли здається, що іншого виходу немає [15].

Як показав аналіз інтернет-простору фізична підготовка в кіберспорті не має важливого впливу, хоча деякі науковці стверджують що ця сторона підготовки впливає на витривалість спортсмена особливо в турнірах які за часом розширюються, виходячи з кількості команд, які приймають участь у іграх. Але все ж таки доцільно розглядати також і техніко-тактичну та психологічну підготовки які мають значний вплив на підготовленість спортсмена.

На сучасному етапі розвитку кіберспорту кожна дисципліна потребує різних рівнів та сторін підготовленості. Технічна підготовка впливає на дисципліни жанру Shooter, а тактична підготовка у жанрах. У кіберспорті тактична підготовленість напряму залежить від рівня оволодіння технічними прийомами та засобами їх виконання, тому кваліфіковані спортсмени в наслідок відсутності методики підготовки користуються оптимальним засобом – змагальною вправою.

Для командних дисциплін тренування проходять за наперед визначеним графіком. В залежності від мети спортивної підготовки на

даному етапі методи тренувань можуть варіюватись. Зазвичай для організації тренувальної гри слід наперед домовлятися з командою-суперником про спільне тренування. На практиці для команд-аматорів існують онлайн-сервіси для пошуку тренувань.

Також до засобів вдосконалення технічної майстерності можна віднести вправи за допомогою спеціальних програм, спрямовані на розвиток якостей технічного прийому. Пристроями введення інформації виступають комп'ютерна клавіатура та мишка, рівень володіння якими в великій мірі визначає рівень технічної підготовленості. Тому тренер повинен визначати, які саме технічні прийоми потребують вдосконалення і які тренувальні методики використовувати для цього.

1.3 Фактори, що впливають на підготовку тренерів в кіберспорті

Підготовка тренерів у будь-якому виді спорту є послідовною роботою над вивченням та покращенням вмінь тренувальної діяльності зі спортсменами, де діють не тільки власні знання та навички тренера у певному виді спорту, але й психологічні та педагогічні вміння.

Слід зазначити складові професіоналізму фахівця з тренерської роботи в кіберспорті, до яких віднесено [5]:

- професіоналізм діяльності й особистості тренера;
- нормативну регуляцію;
- мотивацію на саморозвиток і професійні досягнення; рефлексивну самоорганізацію; творчий інноваційний потенціал особистості тренера з кіберспорту;
- належний рівень здоров'я, фізичних і психічних кондицій у тренера з кіберспорту.

Якість підготовки тренерів з кіберспорту є багатогранною категорією і критерії її оцінки можуть бути найрізноманітнішими [19]. Є чотири основні взаємодоповнюючі аспекти оцінки якості підготовки майбутніх тренерів:

- гарантоване дотримання базових стандартів та норм;
- досягнення поставлених цілей на різних етапах навчання;
- здатність задовольняти попит і очікування споживачів послуг підготовки тренерів;
- бажання покращувати процес підготовки.

Науковці трактують якість освіти в контексті підготовки тренерів-фахівців як сукупну, комплексну систему цілісних ознак, що включає, крім якості освіти, ряд параметрів, що враховують як можливість підвищення оцінки результатів навчання, і зменшується до нуля або навіть стає негативним. Вони включають [6]:

1. Знання, уміння та навички. У цьому випадку знання визнаються як доведені результати людських знань про навколишній світ. Навички визначають як здатність особистості ефективно виконувати певну діяльність на основі набутих знань у змінених або нових умовах. Навички – це вміння виконувати будь-які дії автоматично, без поелементного контролю, автоматизовані навички.

2. Показники розвитку особистості, а саме: розвиток інтелектуальної, емоційної, вольової, мотиваційної сфер особистості, рівень розвитку її інтересів та пізнавальних потреб, сформованість стійкої мотивації знань, рівень креативності майбутнього тренера, його здатність до самовизначення у всьому, а також ступеня морального, фізичного, психологічного, професійного та іншого розвитку [20].

3. Негативні наслідки навчання: перевантаження та перевтома, поява вад здоров'я, поява небажання розвивати тренерські здібності та вміння.

4. Зміни професійних компетенцій тренера та його ставлення до роботи. У навчально-виховному процесі тренер набуває досвіду професійної педагогічної майстерності і разом з цим негативний досвід [21]. Деякі люди

поступово досягають свого апогею, інші виснажують свої розумові та фізичні здібності, стають нездатними сприймати нововведення.

5. Підвищення (або зниження) престижу тренерської роботи в суспільстві [22].

Більшість науковців серед критеріїв якості освіти виділяє насамперед рівень навчальних досягнень випускників факультетів тренерської підготовки відповідно до державних стандартів. Проте інформація про навчальні досягнення не повною мірою відображає якість освіти, тому робити висновки про якість освіти в закладі та якість роботи викладачів є неправомірним [23]. Крім того, навчальні досягнення майбутнього фахівця – це особистий та індивідуальний прогрес (розвиток) людини в процесі навчання. Тому до найважливіших критеріїв також належать:

- розвиток індивідуальних здібностей, творчого потенціалу майбутнього фахівця (траєкторія розвитку особистості);

- рівень формування ключових компетенцій, досягнутих випускниками (вимірювання рівня при вступі та закінченні навчального закладу);

- якість умов навчального закладу: матеріальна база, навчально-методичне забезпечення, рівень професійних компетенцій викладачів тощо [15 с. 383].

Зауважимо, що в нормативно-правових актах та педагогічній науці на сьогодні немає єдиного погляду на визначення (вимірювання) певних компетенцій, хоча в кожному закладі є критерії бальної оцінки, проте вони не враховують всіх аспектів.

Суспільне формування особистості майбутнього тренера в процесі навчання відбувається трьома шляхами [17; с. 332]:

- оволодіння знаннями та вміннями, що зумовлюють відповідну професійну орієнтацію майбутнього тренера в соціальному середовищі,

становлять передумову засвоєння вимог до майбутньої професійної діяльності;

- вироблення системи суспільних, навчальних, практичних навичок та вмінь, за якими визначається ступінь відповідності майбутнього тренера чинним нормам навчання в конкретному ВНЗ та його загальної схильності до роботи в даному виді спорту [24];

- формування здатності витримувати різноманітні психічні та фізичні навантаження, зміцнення працездатності.

Підготовка фахівців для сучасного стрімко змінюваного суспільства вимагає серйозних зрушень у системі вищої освіти в галузі фізкультури та спорту. Таким чином, кожен навчальний заклад має впливати на якість підготовки майбутніх тренерів через багатоканальний механізм розроблення інноваційних педагогічних ідей, теорій і технологій та підготовку фахівців в сфері тренерської діяльності, які б виступали носіями цих технологій та мали б компетенцію щодо їх реалізації в подальшій практиці [25]. Фундаментальна підготовка тренерів з кіберспорту повинна відбуватися у взаємозв'язку з перебудовою освітньо-наукового процесу в сфері фізкультури та спорту в цілому.

У контексті професійної підготовки майбутніх тренерів з кіберспорту у вищих навчальних закладах уточнено теоретичний зміст поняття «професійна компетентність майбутнього тренера з кіберспорту», під яким розуміється інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей тренера, що відображає рівень його знань, умінь і навичок, достатніх для формування індивідуального педагогічного стилю у процесі професійної роботи з гравцями кіберспортивних команд [26].

До вмінь, якими повинен володіти майбутній тренер з кіберспорту, віднесено оцінні, гностичні, прогностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські вміння.

До психологічних особистісно-діяльнісних якостей, якими повинен володіти майбутній тренер з кіберспорту, віднесено емоційність, відкритість,

терпимість щодо поведінки гравців під час тренувань, стресостійкість, оптимізм, розвинені інтуїція, пам'ять, логічне мислення, увага, творча уява, воля, мотиваційна сфера, самоактуалізаційна спрямованість, самосвідомість.

До розумових особистісно-діяльнісних якостей, якими повинен володіти майбутній тренер з кіберспорту, віднесено аналітичність, швидкість реакції, розвинену креативність, спостережливість, критичність мислення, рефлексивність, ситуативно-дієве мислення, гнучкість, глибина й широта мислення [27].

До поведінкових особистісно-діяльнісних якостей, якими повинен володіти майбутній тренер з кіберспорту, віднесено: комунікабельність, ініціативність і заповзятливість, здатність до імпровізації, відповідальність, дисциплінованість, сміливість і рішучість, цілеспрямованість, ризикованість (у розумних межах), самостійність щодо прийняття рішення стосовно гравців, їх участі у команді, затвердженні складу команди на певні змагання тощо.

У процесі дослідження ряду фахівців визначені структурні компоненти готовності майбутніх тренерів до професійної діяльності: мотиваційний, когнітивний, рефлексивно-діяльнісний, особистісний. Розглянемо їх детальніше:

– *мотиваційний компонент* передбачає наявність у тренера студентів системи особистісних сенсів, мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій, потреб, які спрямовані на роботу у сфері кіберспорту;

– *когнітивний компонент* характеризує наявність у тренерів сукупності знань про сутність та специфіку діяльності у сфері кіберспорту;

– *рефлексивно-діяльнісний компонент* передбачає наявність у тренерів комплексу вмінь і навичок щодо використання технологій підготовки кіберспортсменів у структурі власної професійної діяльності;

– *особистісний компонент* передбачає наявність у тренерів відповідних якостей, комунікативних здібностей, творчого потенціалу.

Отже, ми сформували базовий перелік властивостей, які мають формуватись в процесі підготовки тренерів з кіберспорту.

1.4 Психологічні характеристики як фактор підвищення ефективності тренерської діяльності в кіберспорті

Особистість спортсмена, як суб'єкта діяльності, формується тільки в діяльності, і розвивається у двох напрямках перший з яких пов'язаний з розвитком загальних якостей, характерних для особистості взагалі; другий – з розвитком спеціальних якостей, які відображають вимоги спортивної діяльності конкретного виду спорту, в нашому видку кіберспорту.

У психології спорту накопичено багатий матеріал з вивчення особистості спортсменів та їх психологічних якостей, що забезпечують успішність змагальної діяльності. Отже, успіху в змагальній боротьбі можна домогтися шляхом вирішення проблеми індивідуалізації підготовки спортсмена в цілому і кіберспортсмена зокрема. Підготовка спортсменів, спрямована на досягнення високих спортивних результатів, є ефективною лише в разі врахування індивідуальних особливостей їх особистості та організму [2].

Відомо, що різниця між великими можливостями в спорті і невисокими спортивними досягненнями може бути в першу чергу пояснена проблемами, що відносяться до особистості спортсмена, а не до його фізичних і функціональних якостей [28].

Для ефективної роботи по індивідуалізації підготовки спортсменів тренеру необхідно враховувати наявність або відсутність певних особистісних рис у своїх вихованців, а також точно визначити форму участі тих психічних функцій, які забезпечують ефективність і надійність діяльності. Для цього також є важливими психологічні характеристики

самого тренера, вміння його спокійно та врівноважено пояснювати спортсменам їх завдання та мету тощо.

Рівень результатів в сучасному спорті настільки високий, що для їх досягнення спортсмену необхідно володіти рідкісними морфофункціональними даними, унікальним поєднанням комплексу фізичних і психічних здібностей, що знаходяться на найвищому рівні розвитку. Таке поєднання навіть при найбільш сприятливій побудові багаторічної підготовки і наявності усіх необхідних умов зустрічається дуже рідко. Тому однією з центральних в системі підготовки спортсменів вищої кваліфікації і тренерської роботи з ними є проблема спортивного відбору і орієнтації підготовки спортсменів.

Спортивний відбір – процес пошуку найбільш обдарованих людей, здатних досягти високих результатів в конкретному виді спорту. Спортивна орієнтація – визначення перспективних напрямів досягнення високої спортивної майстерності, що базується на вивченні задатків і здібностей спортсменів, індивідуальних особливостей формування їх майстерності. Орієнтація може стосуватися вибору вузької спеціалізації в межах конкретного виду спорту; визначення індивідуальної структури багаторічної підготовки, динаміки навантажень і темпів приросту досягнень; визначення провідних факторів підготовленості і змагальної діяльності, здатних мати вирішальний вплив на рівень спортивних результатів конкретного спортсмена; виявлення засобів, методів, навантажень, які можуть негативно вплинути на розвиток задатків, пригнітити індивідуальність спортсмена та ін. Таким чином спортивний відбір повинен вирішувати завдання виявлення перспективних людей, з яких можна підготувати видатних спортсменів, а спортивна орієнтація – визначити стратегію і тактику цієї підготовки в системі навчання і тренування [14].

Розрізняють такі основні види відбору:

1) Базовий відбір. Завдання полягає у визначенні доцільності занять конкретним видом спорту для дитини. Основними критеріями є оптимальний

вік для початку занять; відсутність серйозних порушень здоров'я або сприйнятливості до хвороб, що є перешкодою для спортивної практики; відповідність будови тіла вимогам спорту; відповідність рівня рухових навичок вимогам спорту.

2) Попередній відбір. Завдання - оцінити здатність спортсмена ефективно вдосконалюватись у спорті. Основними критеріями є відсутність порушень стану здоров'я; відповідність будови тіла, будови та потенціалу м'язової системи, енергетичного потенціалу, аналітичної системи рухових навичок вимогам спорту; схильність основних функціональних систем і механізмів до адаптаційних змін під впливом навчання.

3) Проміжний відбір. Завдання - оцінити можливості спортсмена до досягнення високої кваліфікації з певних дисциплін та видів змагань. Основні критерії - відповідність будові тіла здатність досягати результатів на рівні міжнародного класу; стійка мотивація досягнення позитивних результатів; відсутність відхилень у стані здоров'я, які можуть викликати тривогу; успішне спортивне вдосконалення; психологічна та функціональна готовність витримувати великі навантаження; резерви для подальшої адаптації функціональних систем і механізмів, збільшення фізичних цінностей, вдосконалення важливих елементів техніки, різних елементів тактичної та психологічної підготовки.

4) Базовий відбір. Завдання його – оцінити здатність досягати результатів у міжнародному класі [33]. Основними критеріями є ступінь мотивації досягнення вершин чемпіонату та відсутність перешкод у стані здоров'я; розумова та функціональна готовність витримувати тренувальні та виконавські навантаження, у тому числі у важких умовах - незвичний або несприятливий клімат, при зміні часових поясів, у спеку, у гірській місцевості, психічно напружену атмосферу відповідальних змагань тощо; здатність максимізувати рівень готовності, в умовах жорсткої конкуренції на великих змаганнях та досягнення особистих рекордів у таких змаганнях;

здатність адекватно сприймати змагальну ситуацію, урізноманітнювати складові технічного, тактичного та інших видів навчання.

5) Остаточний відбір. Завдання цього відбору – виявлення здатності закріплювати досягнуті результати та збільшувати їх; визначення можливості продовження спортивної кар'єри. Основними критеріями є наявність мотивації та відсутність відхилень у здоров'ї, які унеможливають збереження навичок; вік спортсмена та його дотримання оптимальних меж для досягнення найвищих результатів у видах змагань, обраних для спеціалізації, а також час збереження його високої кваліфікації; наявність резервних здібностей організму, необхідних для підтримки досягнутої готовності; соціальні та фінансові умови, що сприяють продовженню спортивної кар'єри [1; с. 108].

Але не менш важливими є психологічні характеристики тренера, оскільки вони впливають на якість підготовки команди в кіберспорті.

Змагальна діяльність кіберспортсмена пов'язана, як правило, з високою психічною напруженістю. Успішність виступу буде залежати від того, чи зуміє спортсмен впоратися з підвищеною напруженістю чи ні. А це, у свою чергу визначається розвитком його особистісних якостей і здатність регулювати психічні стани.

Виділяють наступні провідні психічні якості кіберспортсмена необхідні для успішної тренувальної та змагальної діяльності: інтенсивність і стійкість уваги, здатність до перемикання уваги, почуття спортивного суперництва. Серед властивостей особистості розглядають в основному мотиви спортивної діяльності. Також висловлюють наступні цінні положення і серед властивостей особистості гравця називають додатково наступні: підвищена емоційна стійкість, твердість характеру, впевненість у собі, самостійність у складних ситуаціях, знижена тривожність, здатність до самоконтролю, наполегливість у досягненні мети, ініціативність і сміливість, прагнення до лідерства [32]. Крім цього ряд авторів дає наступні методичні рекомендації з психічної підготовки спортсменів, які полягають в наступному: підвищити

стійкість в стресі і тим самим знизити напруженість можливо, по-перше, за рахунок освоєння арсеналу технічних дій, підвищення стабільності та ефективності технічних прийомів, які виконуються в напружених ситуаціях. По-друге, за рахунок підвищення загального рівня функціональних можливостей організму і розвитку на їх основі фізичних та психічних якостей. По-третє, за рахунок вдосконалення властивостей особистості, формування мотивів діяльності, і, нарешті, регуляції безпосереднього психічного стану [3].

Дослідження показали, що у кібергравців в процесі змагань демонструються певні особистісні властивості: кмітливність при виконанні своїх дій і у відповідь реагування на дію противника, стриманість, стійкість в екстремальних ситуаціях, сміливість, рішучість, самоконтроль за виконанням дій. Також відзначають явно виражену схильність до домінування, підкреслюють роль вольової сфери (ініціативність, рішучість, цілеспрямованість) в ефективній грі кіберспортсменів.

Також можна виділити таку рису особистості кібергравця як ігровий інтелект. Питання розпізнавання і прогнозування, оптимізації при прийнятті рішень та ліквідації інформаційних конфліктів – ось далеко не повний перелік проблем, що так чи інакше зачіпають механізми інтелектуальної поведінки [4, с. 22].

Разом з тим для успішної ігрової діяльності рівнозначним є розвиток як фізичних, так і психічних якостей [31]. Наприклад, порушення стійкості сенсомоторики спортсмена в ході змагань в спортивних іграх призводить до зміщення просторово-часових сприймань і стійкості уваги, до дискоординації рухів, що виражається в техніко-тактичних помилках, які в кіберспорті призводять до програшу команди. Так само важлива психологічна готовність тренера до роботи з командою, до сприйняття індивідуальності кожного з гравців, визнання ролі тренера як у перемогах, так і у поразках тощо. Тому важливо проводити періодичне оцінювання психологічної готовності тренера до тренерської діяльності.

Кожна із компонентів психологічної готовності може досягати різної ступені виразності, формуючи унікальний та інтегральний показник психологічної готовності до тренерської діяльності. Розглянемо детальніше шість основних складових психологічної готовності [1; с. 84]:

1) самоприйняття (відображає позитивну самооцінку себе та свого життя в цілому, усвідомлення та прийняття не тільки своїх позитивних якостей, але й недоліків. спілкування, а також наявність навичок, які допомагають встановити та підтримувати контакт з іншими людьми. Крім того, ця риса включає готовність бути гнучкими у взаємодії з іншими, здатність знаходити компроміс, відсутність цієї риси свідчить про самотність, нездатність будувати та підтримувати довіру, наявність схильності до замкненості. Протилежність самоприйняттю – почуття незадоволеності собою, що характеризується неприйняттям певних рис особистості, невдоволенням минулим)

2) позитивні стосунки з іншими (тобто як співпереживання, так і відкритість до спілкування, а також здатність творити. спілкування з іншими, вміння знаходити компроміс.

3) автономія (людина з високим рівнем автономії, здатна до самотійності, не боїться протиставляти свою думку іншим, вона може дозволити собі нестандартне мислення та поведінку, оцінює себе на основі власних уподобань Відсутність достатнього рівня автономії призводить до конформізму, надмірної залежності від думок інших)

4) управління навколишнім середовищем (наявність особливостей, які повторно визначити успішне оволодіння різними видами діяльності, здатність досягти бажаного, подолати труднощі у досягненні власних цілей, за відсутності цієї риси виникає відчуття безпорадності, некомпетентності, нездатність щось змінити або вдосконалити для досягнення задуманого)

5) мета в житті (наявність життєвих цілей створює відчуття усвідомлення, цінності того, що було в минулому, відбувається сьогодні і відбудеться в майбутньому. Відсутність цілей у житті викликає відчуття

нісенітниці та смутку)

б) особистісний розвиток (включає бажання розвиватися, вчитися, приймати нове, і, як почуття саморозвитку, застою, від суті віри у свою здатність змінюватися, опанувати новими вміннями та навичками, водночас знижуючи інтерес до життя) [44].

Методичну основу дослідження можуть скласти такі методи емпіричного дослідження, як:

1. Методика «Тест смисложиттєвих орієнтацій» Леонтьєва, який є адаптованою версією тесту «Мета в житті» (Purpose-in-Life Test, PIL) Джеймса Крамбо і Леонарда Махоліка. Методика була розроблена авторами на основі теорії прагнення до смислу і логотерапії Віктора Франкла й мала на меті емпіричну валідацію низки уявлень цієї теорії, зокрема уявлень про екзистенціальний вакуум і ноогенні неврози. Суть цих уявлень полягає в тому, що невдача в пошуку людиною сенсу свого життя (екзистенціальна фрустрація) і відчуття втрати сенсу, що витікають з неї (екзистенційний вакуум) є причиною особливого класу душевних захворювань – ноогенних неврозів, які відрізняються від раніше описаних видів неврозів.

Загальний показник усвідомленості життя за шкалою з 20 пунктів містить 5 субшкал: цілі, процес, результат локус контролю – «Я», локус контролю життя [1; с. 83].

2. Методика дослідження життєвих смислів В.Ю. Котлякова.

За визначенням В.Ю. Котлякова, звертаючись до практичного дослідження смислової сфери особистості, ми зазвичай стикаємося з досить обмеженим набором методик. Відчуття цього дефіциту спонукало автора до пошуку нових підходів. Йому здалося цікавим спробувати розробити простий і зручний у використанні інструмент для визначення змісту системи життєвих сенсів (тобто для відповіді на питання, які категорії життєвих сенсів і в якому співвідношенні представлені в системі життєвих сенсів досліджуваного).

Автор об'єднав варіанти індивідуальних життєвих сенсів у більші групи чи категорії (за аналогією з класифікаційними категоріями П. Іберсола). Усього вдалося виділити 8 таких категорій життєвих сенсів. У рамках цієї класифікації всі життєві сенси можуть бути віднесені до альтруїстичних, екзистенціальних, гедоністичних, статусних, комунікативних, сімейних, когнітивних, самореалізації.

3. Багатофакторний особистісний опитувальник FPI (модифікована форма В).

Особистісний опитувальник створений головним чином для прикладних досліджень з урахуванням досвіду побудови і застосування таких відомих опитувальників, як 16PF, MMPI, EPI та ін [30].

Шкали опитувальника сформовані на основі результатів факторного аналізу і відображають сукупність взаємопов'язаних факторів. Він призначений для діагностики станів і властивостей особистості, які мають першорядне значення для процесу формування смисложиттєвих орієнтацій особистості, що стосуються її ядра [16; с. 242].

Опитувальник FPI містить 12 шкал; форма В відрізняється від повної форми лише удвічі меншим числом питань. Загальна кількість питань в опитувальнику – 114.

4. Опитувальник самоствавлення В.В. Століна і С.Р. Пантелєєва [29].

Тест-опитувальник самоствавлення (рос. – ОСО) побудований згідно із розробленою В.В. Століним ієрархічною моделлю структури самоствавлення. Дана версія дозволяє виявити три рівні самовідношення, що відрізняються за ступенем узагальненості:

- глобальне самоствавлення;
- самоствавлення, диференційоване за самоповагою, аутосимпатією, самоінтересом і очікуванням ставлення до себе;
- рівень конкретних дій (готовностей до них) у відношенні до свого «Я».

Як вихідна приймається відмінність суті «Я-образу» (знання або уявлення про себе, у т.ч. й у формі оцінки вираженості тих чи інших рис) і самовідношення. У ході життя людина пізнає себе і накопичує про себе знання, які складають змістовну частину її уявлень про себе. Однак знання про себе саму, природно, їй небайдужі: те, що в них розкривається, виявляється об'єктом її емоцій, оцінок, стає предметом більш-менш сталого самоствалення та безпосередньо опосередковує зміст сенсожиттєвих орієнтацій особистості [2].

Опитувальник включає: шкала S – вимірює інтегральне почуття «за» чи «проти» власного «Я» випробуваного; шкала I – самоповага; шкала II – аутосимпатія; шкала III – очікуване ставлення від інших; шкала IV – самоінтерес [1; с. 84].

5. Методика визначення ціннісних орієнтацій М. Рокича. Методика заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. М. Рокич розрізняє два класи цінностей [28]:

- *термінальні* – переконання в тому, що яка-небудь кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб прагнути її домогтися;
- *інструментальні* – переконання в тому, що який-небудь образ дій або властивість особистості є переважно прийнятним в будь-якій ситуації.

Цей поділ відповідає традиційному поділові на цінності-цілі і цінності-засоби.

Таким чином, психологічна підготовка спортсменів до змагань спирається на ряд факторів, що визначають психологічний стан спортсмена перед змаганнями та відповідну результативність його виступу. Для успішної психологічної підготовки кіберспортсменів тренер сам повинен володіти певними психологічними особливостями, мати навички саморегуляції, щоб зберігати рівновагу у напружених для команди моментах.

Висновки до першого розділу

Підготовка тренерів у будь-якому з видів спорту є комплексною задачею, яка містить ряд додаткових завдань. У кіберспорті ця задача ускладнюється ще й тим, що даний вид спорту значним чином відрізняється від традиційних, хоча і має ряд спільних рис щодо потреби у розвитку певних якостей спортсменів. Проте підготовка тренерів з кіберспорту є достатньо новою освітньою галуззю, тому існує багато недосліджених проблем процесу підготовки. Ми визначили окремі чинники, які впливають на якість підготовки тренерів, та виокремили певні характеристики, які мають вплив на тренерські якості, тому існує потреба у більш детальному дослідженні задля виявлення ступеню впливу тих чи інших характеристик і покращенню організації процесу підготовки тренерів з кіберспорту в Україні в цілому.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження

2.1.1 Аналіз науково-методичної літератури

Проведений аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження і педагогічний аналіз засобів розвитку окремих спортивних якостей дозволив виділити ряд їх загальних ознак, характерних для сучасних науково-обґрунтованих технологій тренувань. Це:

- спрямованість на досягнення цілей занять (оздоровлення, підвищення рівня фізичного та психічного розвитку, фізичної дієздатності, розвиток фізичних здібностей і т.д.);
- інноваційність (пріоритетне використання інноваційних засобів, методів, форм проведення занять, сучасного інвентарю та обладнання);
- інтегративність і модифікація (інтеграція засобів і технологій з різних видів фізичної культури як вітчизняної, так і зарубіжних країн; їх модифікація);
- варіативність (різноманітність засобів, методів, форм проведення занять);
- мобільність (швидка реакція: на попит населення на ті чи інші види рухової активності; на появу нового інвентарю та обладнання; на зміну зовнішніх умов);
- адаптивність до контингенту що займаються, простота і доступність;
- естетична доцільність (використання засобів музичного супроводу занять за потреби, орієнтація на виховання «школи рухів» і т.д.);
- емоційна спрямованість (підвищення настрою, позитивний емоційний фон);

- моніторинг (педагогічний і лікарський контроль над тими, хто займається);
- результативність, задоволеність від занять.

Умовою для грамотної розробки програм тренувань, досягнення їх ефективності та комплексності оздоровчої спрямованості (підвищення рівня фізичного, психічного і соціального здоров'я) є єдині вимоги до її складання. До них відносяться: конкретно поставлені мета і завдання; науково-обґрунтований підбір засобів і методів розвитку, що мають оздоровчу цінність, раціонально збалансований за спрямованістю, потужності і об'єму відповідно до індивідуальних можливостей займаються і залежить від пріоритетної спрямованості занять (оздоровчої, профілактично-корегуючої, розвиваючої та ін.); комплексне використання вправ, спрямованих на розвиток аеробної витривалості, сили і гнучкості; забезпечення регулярного та єдиного лікарсько-педагогічного контролю за фізичним розвитком, рівнем фізичної підготовленості, розвитком рухових здібностей, регуляцією психоемоційного стану.

Цілеспрямований підбір і застосування окремих технологій в різних частинах заняття з гімнастичною, психологічною та ігровою спрямованістю не тільки оновлює методичні підходи та сприяє підвищенню інтересу до занять кіберспортом, а й сприяє підвищенню рівня фізичної підготовленості спортсменів, розвитку їх рухових здібностей (загальної витривалості і швидкісної реакції; координації рухів і витривалості, характерних для даного виду спорту).

2.1.2 Аналіз протоколів змагань

Системоутворюючим фактором спорту є змагання, що визначають систему організації, методики і підготовки спортсменів. Спортивні змагання

дозволяють оцінити дієвість організаційних і матеріально-технічних основ підготовки та відбору спортсменів, ефективність системи підготовки фахівців, результативність науково-методичного забезпечення тощо. Аналіз організаційних основ змагань дозволяє виявити принципи, умови їх проведення, зміни самої системи змагань, як реакції на сучасні тенденції розвитку спорту.

Сучасний спорт в Україні розвивається під впливом:

- соціально-економічної та політичної ситуації в державі;
- законодавчих нововведень, світових тенденцій (комерціалізація, професіоналізація спорту, розширення міжнародного календаря змагань, глобалізація, економічні кризові явища тощо);
- реорганізації механізму функціонування спортивної галузі.

Найбільших змін під впливом сучасних тенденцій, зокрема комерціалізації спорту, зазнають процеси, пов'язані з організацією та проведенням змагань.

Сьогодні зміни організаційних підходів до проведення змагань є типовими для багатьох видів спорту.

Етап проведення змагань є основним, на якому здійснюється безпосередня реалізація цілей і завдань змагань. Основні завдання даного етапу:

- комплектація суддівської колегії;
- організація та проведення наради суддівської колегії та представників команд;
- складання календаря проведення змагань;
- офіційне відкриття змагань;
- проведення змагань з урахуванням складеної програми;
- офіційне закриття, нагородження переможців [Помилка! Джерело посилання не знайдено., с. 19].

Папка про проведення відповідного змагання складається з таких документів:

- положення про змагання;
- заявки збірних;
- календар змагань;
- протоколи змагань;
- турнірна таблиця;
- склад суддівської колегії;
- звіт головного судді;
- кошторис витрат [Помилка! Джерело посилання не знайдено., с. 13].

Аналіз змагальної діяльності проводить в розрізі різних ігрових категорій, а також в розрізі рівня змагань. Вибір даного поділу обґрунтовується тим, що результативність команд кіберспортсменів на кожному етапі, а також на кожному рівні змагань може відрізнитись, тому дані характеристики можуть впливати на технологію підготовки команд до змагань.

Аналіз протоколів змагань дозволяє детально розібрати кожну гру з точки зору переваг та помилок команди, та сформуванати перелік можливих чинників, що вплинули на той чи інший результат.

2.1.3 Педагогічний експеримент

Методи психодіагностики і розвитку готовності до професійної діяльності керівників різних рівнів здебільшого досліджуються під час вивчення проблем психологічного відбору кандидатів на керівні посади підприємства, побудови психодіагностичних моделей управлінців різного рівня, досліджень психологічних особливостей підготовки працівників до управлінської діяльності, психологічних особливостей керівної діяльності, вивчення аспектів психологічної готовності до службової діяльності тощо.

Аналіз досліджень вітчизняних науковців із цієї проблематики виявив схожість у доборі та використанні методів психодіагностики готовності до управлінської діяльності (різниця полягає у виборі конкретних методик діагностики певних психічних процесів чи особливостей особистості). Для психодіагностики готовності до професійної діяльності керівників дослідники використовують методи діагностики пізнавальних процесів та інтелекту («Коректурна проба», методики Дж. Равена, Р. Амтхауера); вивчення особистісних властивостей (стандартизований багатофакторний метод вивчення особистості СМДО (модифікація Л. Собчик), 16-факторний особистісний опитувальник Кеттела (16-ФОО), Каліфорнійський психологічний опитувальник (КПО), методики К. Леонгарда – Г. Шмішека, Т. Лірі, проєктивні тести Л. Сонді і метод кольорових виборів); методи діагностики мотиваційної спрямованості особистості (методики В. Смекала – М. Кучери, В. Мільмана, опитувальники Б. Басса, рівня суб'єктивного контролю (РСК), опитувальник Джонса і Крендалла).

Додатково окремі дослідники пропонують діагностувати міжособистісні відносини (тест Т. Лірі, методика «Q-сортування»), рівень перцептивно-невербальної компетенції (методика Г. Розена), ціннісні орієнтації (методика М. Рокича), рівень соціальної фрустрованості (методика Л. Вассермана).

У професійному відборі керівників здебільшого діагностується мінімум компонентів психологічної готовності, який не є достатнім для здійснення прогнозу щодо подальшої успішності управлінської діяльності; вибір методичного інструментарію окремих досліджень потребує детальнішого обґрунтування.

Найкращими для аналізу є групи методів, які використовуються для психодіагностики готовності до професійної діяльності керівників: 1) методи діагностики пізнавальних процесів; 2) методи діагностики інтелекту; 3) вивчення особистісних властивостей [10].

Для діагностики пізнавальних процесів рекомендовано використовувати методики: «Коректурна проба» (методика дозволяє оцінити загальну працездатність людини та її складники: продуктивність, швидкість, точність, витривалість, розподілення та переключення уваги), «Логіко-кількісні відношення» (методика призначена для оцінки логічного мислення), «Пам'ять на числа» (методика призначена для оцінки короткочасної пам'яті, її об'єму й точності) та інші методики.

Розглянемо детальніше сутність методик, які ми використаємо в практичному дослідженні.

Коректурна проба. Коректурний метод був запропонований Бурдоном в 1895 р. і з тих пір широко застосовується для дослідження уваги в її різних варіаціях (Я.Є. Анфімов, А.Г. Іванов-Смоленський й ін.).

Мета. Оцінка стійкості уваги.

Оснащення досвіду. Стандартний бланк тесту «Коректурна проба» і секундомір.

На бланку у випадковому порядку надруковані деякі літери української абетки, у тому числі літери «к» й «р»; усього 2000 знаків, по 50 літер у кожному рядку.

Порядок роботи. Дослідження необхідно проводити індивідуально.

Починати потрібно, лише переконавшись, що у випробуваного є бажання виконувати завдання. При цьому у випробуваного не повинне створюватися враження, що його екзаменують. Випробуваний повинен сидіти за столом у зручній для виконання даного завдання позі. Експериментатор дає йому бланк «коректурної проби» і суть завдання роз'яснює наступною інструкцією: «На бланку надруковані літери російського алфавіту. Послідовно розглядаючи кожен рядок, відшукуйте літери «к» й «р» і закреслюйте їх. Завдання потрібно виконувати швидко й точно». Випробуваний починає працювати по команді експериментатора. Після закінчення 10 хв. визначається остання переглянута літера. По команді

«риска» поставити вертикальну риску в тому місці, де вас застане цей сигнал. І не зупиняйтеся, продовжуйте працювати».

Обробка результатів. 1. Експериментатор перевіряє результати в коректурних бланках випробуваного.

2. До протоколу заняття (табл. 2.1.) вносяться наступні дані: загальна кількість переглянутих літер за 10 хв., кількість правильно викреслених літер за час роботи, кількість літер які необхідно було викреслити.

Таблиця 2.1

ПРОТОКОЛ ЗАНЯТТЯ

Досліджуємий _____ Дата _____

Вік _____ Стать _____

Оцінка стійкості уваги (коректурна проба)

Показники	Результати
Кількість переглянутих за 10 хв. літер	
Кількість правильно викреслених літер	
Кількість літер, які необхідно було викреслити	
Точність виконання завдання, %	
Оцінка точності, бали	
Оцінка продуктивності, бали	
Оцінка стійкості уваги, бали	

3. Розраховуються продуктивність уваги, рівна кількості переглянутих літер за 10 хв., і точність, обчислена по формулі

$$K = m/n \cdot 100\%,$$

де К - точність, n - кількість літер, які необхідно було викреслити, m - кількість правильно викреслених за час роботи літер.

4. З метою одержання інтегрального показника стійкості уваги необхідно оцінки точності й продуктивності перевести у відповідні бали за

допомогою спеціальної таблиці, отриманої шляхом звичайного шкалування (Додаток Б).

5. Вираховується інтегральний показник стійкості уваги (А) по формулі

$$A = B + C,$$

де В и С - бальні оцінки продуктивності й точності відповідно. Для зіставлення даних по стійкості уваги з іншими властивостями аттенційної функції необхідно знову здійснити переклад інтегрального показника стійкості уваги в шкальні оцінки по спеціальній таблиці (Додаток Б).

Облік й аналіз результатів. К.К. Платонов пропонує відзначати наступні особливості: відразу й чи міцно запам'ятав досліджуваний літери, які треба закреслювати (пам'ять); чи проявляє нетерпіння й у чому воно виражається (емоції); чи виявляє ознаки стомлення й у чому це виражається; чи повністю зосереджений на роботі або трудиться мляво; працює із упевненістю або сумнівається, повертається до зробленого, багато разів перевіряє. При опитуванні необхідно з'ясувати: чи було важко виконувати завдання й у чому полягали ускладнення; чи утомився досліджуваний й у чому це проявлялося; міг би ще продовжувати ту ж роботу. Важливо встановити, чи здатний досліджуваний правильно судити про результати своєї роботи, про кількість зроблених помилок. При визначенні кількісних показників враховується, скільки літер переглянуто в 1 хв., число помилок в 1 хв.: число пропущених літер із заданих і закреслених з незаданих. Показниками беруться: продуктивність (число переглянутих літер) за першу хвилину, якщо інструкція була відразу правильно зрозуміла, або за наступну; продуктивність у середині виконання завдання (середнє арифметичне за п'яту й шосту хвилини); продуктивність наприкінці виконання завдання (середнє арифметичне за дев'яту й десятю хвилини); кількість помилок на зазначених етапах (початок, середина, кінець) і загальна кількість помилок; відношення продуктивності наприкінці роботи до продуктивності на початку її (в %). По кількості матеріалу, переглянутого в 1 хв. (по продуктивності), можна скласти попереднє судження про темп психічних процесів досліджуваного.

Зіставлення продуктивності з кількістю помилок дозволяє зробити висновок про перевагу в досліджуваного установки на швидкість або ж на точність у роботі. По кількості помилок можна судити про ступінь концентрації уваги досліджуваного.

Якість помилок, зокрема, скільки разів пропущена кожна із заданих літер окремо на різних етапах виконання завдання, дає уявлення про розподіл уваги досліджуваного.

Методика «Відшукування чисел з переключенням»

Ціль. Оцінка переключення уваги.

Оснащення досвіду. Таблиця Горбова-Шульте розміром 49 X 49 см із цифрами від 1 до 25 чорного й від 1 до 24 червоних кольорів, секундомір і вказівка. Обов'язково заздалегідь підготувати протокол з метою реєстрації в ньому часу й помилок при пошуку цифр.

Порядок роботи. Заняття проводиться індивідуально з кожним випробуваним. Перед випробуванням вертикально на столі встановлюється чорно-червона таблиця, дається вказівка й повідомляється *інструкція*: «На таблиці 25 чорних цифр від 1 до 25 й 24 червоні цифри від 1 до 24. Потрібно показувати й називати чорні цифри в зростаючому порядку від 1 до 25, а червоні в спадаючому порядку від 24 до 1. Необхідно вести рахунок поперемінно: спочатку називати чорну цифру, потім червону, потім знову чорну, а за нею червону доти, поки рахунок не буде кінчений. Виконувати завдання потрібно швидко й без помилок».

У протоколі фіксує час окремо по кожному з п'яти етапів (по 10 цифр на кожен етап) і помилки випробуваного наступних типів: заміна порядку - помилка, при якій випробуваний цифри, називані їм у зростаючому порядку, починає називати в спадаючому порядку, і навпаки; заміна цифри - зміна її порядкового номера: замість 23 називає 21; заміна кольорів - замість чорної називає й показує цифру червоних кольорів [12].

Таблиця 2.2

**Чорно-червона таблиця Горбова–Шульте для дослідження
переключення уваги**

9	17	9	25	20	14	11
4	13	20	22	19	5	3
21	18	6	7	16	23	8
15	2	5	10	16	6	24
4	12	3	21	19	13	14
2	17	24	15	22	1	11
1	18	12	7	10	23	8

Примітка. Виділені цифри - чорні.

Обробка результатів

1. Розраховується загальний показник перемикання уваги, дорівнює сумі показників по п'ятих етапах. Для його обчислення необхідно визначити успішність виконання завдання «пошук цифр із перемиканням» для кожного етапу окремо. Єдиний оцінний критерій, що відбиває показник перемикання уваги, дорівнює часу пошуку цифр із урахуванням зроблених помилок. Він розраховується по формулі

$$A = T - C,$$

де А - показник перемикання уваги, Т и С - бальні оцінки часу й помилок відповідно. Бальні оцінки часу й помилок по перемиканню уваги дані в таблицях. Для зіставлення міжмодальних аттенційних характеристик необхідно здійснити переклад індивідуального показника перемикання уваги в шкальні оцінки (див. додаток В).

Тест «Обсяг короткочасної пам'яті»

Хід досліду. Досліджуваним зачитують ряди чисел з постійно наростаючою кількістю цифр. Після команди «Записуйте» досліджувані

повинні записати числа, що запам'яталися, у тім же порядку, як вони були пред'явлені.

Числа: 439, 3 953, 42 731, 619 473, 5 917 423, 98 192 647, 382 951 746.

При перевірці правильності цифр, що запам'яталися, нараховують бали: за кожна правильно відтворену цифру на правильному місці присуджується по 1 балу, за пропущену або невірну цифру - 1 штрафний бал, за перестановку місця правильно відтвореної цифри - штраф в 0,5 бала. Визначаються бали по кожному ряді. Визначається максимально високий показник, досягнутий досліджуванним у кожному із пред'явлених рядів. Обсяг короткочасної пам'яті (ОКП) = мах (максимальному) балу [12].

2.1.4 Методи математичної статистики

Залежно від пристосування останніх до тих чи інших етапів статистичного дослідження прийнята така їх класифікація за стадіями дослідження.

1. Методи статистичного спостереження. Вони являють собою перший етап статистичного дослідження і виконують функції у збиранні і оцінці якості первинних статистичних даних. У зв'язку з масовим характером даних застосовується метод масового статистичного спостереження. Під останнім розуміють спостереження над множиною елементів, які складають статистичну сукупність. Вивчаючи такі сукупності за допомогою масових спостережень, статистика викриває притаманні їм загальні риси, процеси, закономірності. Робота ця досить копітка, складна і тому потребує наукової організації. До масових спостережень належать обстеження, збирання звітності, переписи і т. д.

2. Методи зведення і групування первинного статистичного матеріалу. Зведення включає методи перевірки, систематизації, обробки, підсумовування даних і представлення їх у формі статистичних таблиць.

Зведення забезпечує систематизацію первинної інформації, підрахунок чисельності одиниць сукупності і об'єму ознак, що їх характеризують. Важливим етапом цієї стадії дослідження є розподіл інформації (розчленування) за ознаками її відмінності, тобто групування статистичних даних. Специфіка методів групування зумовлюється завданнями дослідження і якістю первинної інформації.

Методи групування дозволяють розділити досліджувану сукупність на однорідні в певному відношенні частини. Наприклад, розподіл сукупності спортивних команд в певному виді спорту за видами ігрових змагань.

3. Методи (прийоми) визначення узагальнюючих зведених синтетичних показників. Вони становлять третю стадію статистичного дослідження і вирішують завдання визначення певних параметрів.

Стадія узагальнення і аналізу зведеного матеріалу передбачає виявлення характерних властивостей і закономірностей соціально-економічних явищ, взаємозалежностей факторних та результативних ознак тощо. На цьому етапі використовується весь арсенал статистичних прийомів і методів дослідження, розраховуються такі узагальнюючі статистичні показники: абсолютні, відносні й середні величин. Окремі загальні риси формування названих вище показників визначають шляхом виміру їх варіації. Вимірювання варіації спеціальними прийомами дає змогу одержати характеристику умов, в яких здійснюються масові процеси, для цього досліджують закони розподілу.

Експериментальні дані оброблялися за допомогою загальноприйнятих методів математичної статистики, з обчисленням: середніх арифметичних величин ($\bar{x}$); середніх квадратичних відхилень (S), коефіцієнтів варіації (V).

Достовірність статистичних оцінок визначалася за допомогою критерію Стьюдента (при $p = 0,05$) у випадку, якщо дані, отримані в результаті наших досліджень, підлягали нормальному закону розподілу.

Питання про узгодження даних вивчалось за допомогою критерію Кендала W , а його статистична значущість перевірялася за допомогою критерію χ^2 -квадрат.

2.2 Організація дослідження

Дослідження ефективності підготовки кіберспортивної команди проводилося в чотири етапи в період з жовтня 2021 року по листопад 2022 року. Були проведені наступні етапи:

- 1) Аналітично-пошуковий
- 2) Методологічний
- 3) Експериментальний
- 4) Підсумковий

На першому аналітично-пошуковому етапі (жовтень-грудень 2021 р.) здійснено аналіз стану проблеми дослідження тренерської діяльності в сучасній теорії та практиці. Основну увагу приділено вивченню сучасних тенденцій організації тренувань команд з кіберспорту, їх впливу на результативність та особливостей з урахуванням умов навчання та майбутньої професійної діяльності у науково-методичній літературі. Проаналізовано організаційно-педагогічні умови формування навичок та якостей у процесі тренувань та теоретико-методичні основи тренерської підготовки спортсменів до командної гри.

Систематизовано дані сучасних досліджень стосовно вимог до тренерської діяльності в галузі кіберспорту. Крім того, проведено експертне опитування тренерського складу з метою узагальнення досвіду практичної роботи з підготовки кіберспортсменів.

На другому, методологічному етапі дослідження (січень-травень 2022 р.) визначено структуру дослідження; обґрунтовано підбір методів

дослідження, розроблені технологія й алгоритм проведення дослідження; відібрано спеціалізовані тести і методики для діагностики ефективності тренерської діяльності тощо.

На третьому етапі дослідження (червень-жовтень 2022 р.) проведено фактичне дослідження тренерської діяльності, та визначено основні вимоги до роботи тренера під час підготовки команди до змагань.

На основі результатів першого та другого етапів дослідження розроблено методику аналізу тренерської діяльності і оцінки результативності роботи тренера кіберспортсменів.

Даний етап присвячено констатувальному експерименту, під час якого відбувалося визначення ефективності роботи тренера та його психологічних характеристик як чинників, що впливають на результативність. В експерименті взяли участь тренери команд з кіберспорту в різних ігрових дисциплінах і гравці їх команд.

На завершальному, підсумковому етапі дослідження (листопад 2022 р.) проведено математико-статистичну обробку даних констатувального експерименту з метою вивчення ефективності тренерської діяльності тренерів команд кіберспортсменів і розробку рекомендацій для покращення методики тренерської підготовки команд до змагань, розвитку навичок кіберспортсменів різних категорій та їх оцінювання.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ТРЕНЕРА В КІБЕРСПОРТІ

3.1 Дослідження тренерської діяльності в кіберспорті при підготовці команди до турнірів

Вивчення індивідуально-психологічних властивостей спортсмена є складовою професійної діяльності тренера. Складовою індивідуально-психологічних властивостей контексті структури психіки особистості а зокрема кіберспортсмена, складовими якої є:

- пізнавальна (інтелектуальна) сфера;
- емоційна сфера;
- волюва сфера;
- психічні стани;
- психічні властивості.

Розгляд закономірностей пізнавальних процесів у ній є першим, вихідним кроком розкриття психологічних особливостей суб'єкта та його професійної діяльності. Такі психічні процеси, як пізнавальні спрямовані на прийом, переробку і зберігання інформації, пізнання зовнішнього середовища, орієнтування в ньому. Завдяки цьому їх роль в житті людини в цілому і в будь-якій професійній діяльності зокрема в кіберспорті надзвичайно важлива. Це процеси відчуття, сприймання, мислення, пам'яті, уваги, уяви.

При пізнанні людини навколишнього світу вона ставиться до пізнаваних предметів і явищ з певними емоціями такими як замилювання, гнів, радість, сум. Це можливо насамперед завдяки емоційним процесам, що супроводжують спортсмена на протязі тренування або змагань. Але спортсмен хоче себе оточити предметами і людьми, які йому подобаються,

до яких він прив'язаний емоційно. Спортсмени не просто реагують на ті чи інші подразники змагального або тренувального середовища, вони пізнають їх через відчуття і сприймання навколишнього середовища, орієнтуючись на значення для них цих подразників і почуваючи при цьому задоволеність або незадоволеність, що і сприяє подальшим діям.

До пізнавальних процесів відносять такі: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага

Їх характеристика визначається наступними поняттями.

Відчуття - це психічний процес відображення окремих властивостей предметів і явищ навколишнього світу, а також внутрішніх станів організму при безпосередньому впливі подразників на відповідні аналізаторні системи.

Сприймання - цілісне відображення предметів і явищ при їхньому безпосередньому впливі на органи почуттів. В подальшому цими образами оперують увага, пам'ять, мислення, емоції.

Пам'ять - це сукупність процесів запам'ятовування, збереження та відтворення людиною свого досвіду. Завдяки їй людина здатна сприймати світ знайомих речей, сприйнятий образ є деякою мірою незалежним від умов сприйняття та викривлень. Пам'ять дає можливість існувати і розвиватися мисленню та уяві.

Мислення є вищим пізнавальним процесом. Воно являє собою породження нового знання, активну форму творчого відображення і перетворення людиною дійсності. Мислення належить до продуктивних психічних процесів (на відміну від репродуктивних, належних до пам'яті тощо), оскільки породжує такий результат, якого ані в самій дійсності, ані в суб'єкта думки досі не існувало. Мислення також можна розуміти як шлях одержання нових знань, як творче перетворення неявних уявлень.

Уява є образним психічним процесом, який передбачає відхід від минулого досвіду, перетворення даного і породження на цій основі нових образів, які є продуктами творчої діяльності людини та прообразами для неї.

Увага - це спрямованість і зосередженість свідомості, що забезпечує підвищення рівня сенсорної, інтелектуальної або рухової активності індивіда [Помилка! Джерело посилання не знайдено.; С. 157].

Розглянемо взаємозв'язок пізнавальних процесів з ефективністю тренерської діяльності. Для цього виділимо основні процеси, які впливають на дії тренера. На нашу думку, рівень уваги та пам'яті мають безпосередній вплив на ефективність управління, мислення та сприйняття завжди наявні під час управління, проте не мають корелятивного впливу, увага та інші пізнавальні процеси мають вплив в залежності від сфери діяльності. Тому проведемо визначення рівня уваги та пам'яті тренерського колективу та порівняємо отримані результати з заздалегідь визначеним рівнем ефективності діяльності кожного з них.

Основні особливості сприйняття тренером підопічних:

- 1) Ефект генералізації – перенесення враження про підопічного на оцінку його характеристик.
- 2) Завищення оцінок тих підопічних, які підтримують тренера та навпаки.
- 3) Завищення оцінок тих підопічних, які мають однакові думки з тренером та навпаки.
- 4) Тренер блокує інформацію, яка поступає від осіб, які мають негативну з його боку оцінку.

Сприйняття тренера командою для ефективності його діяльності повинна відповідати наступним нормативам:

- 1) «Один з нас»
- 2) «Подібний більшості з нас»
- 3) «Кращий з нас»
- 4) Відповідає очікуванням членів групи.

Наведемо дані тестування 16 осіб, які приймають участь в тренерській роботі та прийняті рішення.

Таблиця 3.1.

Результати тестування

Психодіагностичні методики	Коректурна проба				Обсяг короткочасної пам'яті
Психофізіологічні показники	Темп сенсомоторних реакцій, сек.	Концентрація уваги, помилок	Коливання працездатності %	Підвищена стомлюваність %	Об'єм пам'яті
1	67	14	75	63	8
2	77	17	67	65	5
3	45	15	80	60	6
4	48	13	92	56	5
5	67	16	75	55	4
6	74	16	86	57	5
7	50	15	90	65	5
8	70	14	93	66	5
9	54	13	67	63	6
10	55	17	70	50	4
11	45	12	70	65	5
12	65	14	90	73	4
13	56	13	80	66	6
14	78	16	85	70	5
15	39	15	67	55	4
16	45	16	58	60	5

Знайдемо середні значення показників, що визначені за результатами тестування по всій групі досліджуваних. Середнє значення величини X обчислюється за формулою

$$\bar{X} = \frac{\sum x_i}{n}, \text{ де } n - \text{кількість опитуваних.}$$

Результати розрахунків заносимо до таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Середні значення досліджуваних показників

Характеристика	Темп сенсомоторних реакцій, сек.	Концентрація уваги, помилок	Коливання працездатності %	Підвищена стомлюваність %	Об'єм пам'яті
Середнє значення	58,4	14,8	77,8	61,8	5,1

Таким чином, рівень концентрації уваги є непоганим (14,8% помилок в середньому), проте наявне велике коливання працездатності протягом

робочого дня (77,8%) та підвищена стомлюваність (61,8%), і як наслідок від цього страждає короткочасна пам'ять (5,1).

Тому слід приділити увагу раціональному підходу до психічних процесів, адже коливання працездатності, стомлюваність та зниження об'єму пам'яті негативно впливають на ефективність тренерської діяльності. Тому доцільно порекомендувати провести тренінг серед тренерського колективу з метою підвищення рівня само менеджменту, раціонального використання робочого часу, оптимізації рівня праці та відпочинку з метою зменшення стомлюваності та значних коливань працездатності.

3.2 Характерні особливості проведення тренувань в кіберспорті

Одним з ключових показників, що впливає на результативність кіберспортсменів, є швидкість реакції. Багатофункціональна властивість, залежна від стану центральної нервової системи і її рухової сфери периферичного нервово-м'язового апарату, є фізіологічним механізмом прояву швидкості. Прояв швидкісних властивостей відбувається декількома елементарними і комплексними формами. З віком елементарні і комплексні форми прояву швидкості зазнають суттєві зміни, які необхідно враховувати при її розвитку в процесі багаторічного тренування. Показники швидкості в природних умовах залежать від прискорення, що розвивається, а воно визначається силою м'язів, і через неї масою тіла, або його ланок, довжиною важеля, загальною довжиною тіла і так далі.

Рухова реакція – це відповідь на сигнал, що раптово з'являється, певними рухами або діями. Час реагування на сигнал вимірюється інтервалом між появою сигналу і початком у відповідь дії. Цей час визначається:

- швидкістю збудження рецептора і посилки імпульсу в сенсорні центри;
- швидкістю переробки сигналу в ЦНС;
- швидкістю ухвалення рішення про реагування на сигнал;
- швидкістю посилки сигналу на початок дії;
- швидкістю розвитку збудження у виконавському органі (м'язи).

Оскільки прояв функціональних можливостей організму потребує певної біохімічної адаптації його робочих органів, істотна роль у розвитку якостей рухової діяльності належить біохімічним змінам, що відбуваються під впливом тренування в м'язах, внутрішніх органах і крові.

При виборі вправ, які направлені на розвиток спеціальної витривалості, їх необхідно пов'язувати з характерними особливостями конкретного виду спорту. Суттєвий вплив на розвиток спеціальної витривалості справляє поєднання вправ різної тривалості при виконанні програми окремого заняття.

3.3 Визначення факторів, що впливають на ефективність тренерської діяльності в кіберспорті та їх значимості

Після проходження тренінгу тести на перебіг психічних процесів були проведені знову. Результати тестів наведено у таблицях 3.3. – 3.4.

Таблиця 3.3

Результати тестування

Психодіагностичні методики	Коректурна проба				Обсяг короточасної пам'яті
	Психофізіологічні показники	Темп сенсомоторних реакцій, сек.	Концентрація уваги, помилок	Коливання працездатності %	
1	77	12	65	55	9
2	89	15	58	57	6
3	52	13	70	52	7
4	55	11	80	49	6

5	77	14	65	48	5
6	85	14	75	50	6
7	58	13	78	57	6
8	81	12	81	57	6
9	62	11	58	55	7
10	63	15	61	43	5
11	52	10	61	57	6
12	75	12	78	63	5
13	64	11	70	57	7
14	90	14	74	61	6
15	45	13	58	48	5
16	52	14	50	52	6

Знайдемо середні значення показників, що визначені за результатами тестування по всій групі досліджуваних. Середнє значення величини X обчислюється за формулою

$$\bar{X} = \frac{\sum x_i}{n}, \text{ де } n - \text{кількість опитуваних.}$$

Результати розрахунків заносимо до таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Середні значення досліджуваних показників

Характеристика	Темп сенсомоторних реакцій, сек.	Концентрація уваги, помилок	Коливання працездатності %	Підвищена стомлюваність %	Об'єм пам'яті
Середнє значення	67,2	12,8	67,7	53,8	5,9
Відхилення від попереднього значення	8,8	-2	-10,1	-8,0	0,8

Таким чином, в результаті тренінгу збільшився темп сенсомоторних реакцій на 8,8 с, рівень концентрації уваги підвищився – кількість помилок зменшилась на 2 в середньому, коливання працездатності протягом робочого дня зменшилось на 10,1%, підвищена стомлюваність на 8%, і як наслідок об'єм короткочасної пам'яті зріс до 5,9 (на 0,8).

Отже, проведення тренінгу було ефективним і такі кроки в подальшому можуть збільшити ефективність психічних пізнавальних процесів в тренерській діяльності. Як наслідок, зросте кількість та якість прийнятих рішень та виконаних задач без шкоди для соціально-психологічного стану підопічних, що є позитивним результатом.

Після проведення тренінга щодо тренерської роботи доцільно провести аналіз психологічного впливу на роботу команди.

Показником впливу окресленої роботи визначено згуртованість і взаємну підтримку гравців команди. Для його вимірювання доцільно застосувати методи оцінки групової динаміки (індекс групової згуртованості Сішора, показник соціально-психологічної атмосфери колективу за Ф. Фідлером, соціометричне опитування).

Розглянемо результати констатувального експерименту, тобто визначення початкових даних для обох груп до впровадження нових методик роботи тренер (табл 3.5).

Таблиця 3.5

Самоефективність гравця команди

Рівні самоефективності	Бали	Кількість гравців у %	
		Контрольна група	Експериментальна група
Висока	36-40	15	17
Вища за середню	30-35	50	51
Середня	25-29	29	26
Нижча за середню	20-24	5	4
Низька	≤19	1	2
Середній показник		31,65	31,85
Сума		$\Sigma=100$	

Таким чином, початкові умови є майже однаковими, середній рівень ігрової самоефективності знаходиться на рівні близько 32 балів у кожній з груп (табл 3.6).

Таблиця 3.6

Результати дослідження рівня соціального клімату

Рівні діагностованих параметрів	Оцінка, у балах	
	Контрольна група	Експериментальна група
Соціальна згуртованість	15,5	15,4
Соціально-психологічна атмосфера	3,8	4,4
Середній рівень	9,65	9,9

Отже, і для даного показника вихідні умови є майже рівними, середній рівень не перевищує 10 балів (табл 3.7).

Таблиця 3.7.

Результати дослідження групової адаптації

Рівні діагностованих параметрів	Кількість студентів у %	
	Контрольна група	Експериментальна група
Високий	3	7
Середній	4	4
Низький	93	89

За даним параметром у обох груп наявний надто низький рівень, близько 90%. Такий результат пояснюється тим, що у дослідженнях приймали участь гравці різних команд, а під час спільного тренування вони набувають більш високого рівня соціалізації та групової адаптації (табл 3.8).

Таблиця 3.8.

Результати дослідження рівня змагальної успішності

Рівні діагностованих параметрів	Кількість студентів у %	
	Контрольна група	Експериментальна група
Високий	9,4	7,3
Середній	79,0	82,5
Низький	11,6	10,2
Середній бал	63,9	64,1

Тут також середній бал знаходиться на рівні 64 балів, хоча у контрольної групи показники дещо нижчі (табл 3.9).

Таблиця 3.9.

Результати дослідження параметра творчого ставлення до ігрової
тактики

Параметр	Кількість студентів у %	
	Контрольна група	Експериментальна група
Стійкий пізнавальний інтерес	10	11
Рівень засвоєння тактики	8	9
Продуктивний рівень сформованості вмінь	32	68
Критичність оціночних суджень	4	5
Вміння знаходити та оцінювати помилки	20	32

За даним показником існують розходження, проте найбільш значними вони є за рівнем сформованості вмінь. Це залежить від того, як довго тренується команда і як її результативність в змаганнях.

Таким же чином було оцінено й інші параметри, які ми винесли у програму дослідження. Таким чином, за результатами констатувального експерименту було визначено відносну рівність вихідних параметрів для обох досліджуваних груп, що підтверджує вимогу чистоти експерименту, тобто рівності вихідних умов.

Для дослідження ефективності активної участі тренера у психологічній підготовці гравців було проведено роботу з групами – контрольна група працювала за звичайною методикою тренувань з оцінюванням результатів наприкінці експерименту, експериментальна група працювала з регулярним оцінюванням набутих вмінь, опанування техніко-тактичних елементів, швидкодії, командної згуртованості тощо і порівнянні прогнозованих результатів з фактичними. За підсумками експерименту ми отримали наступні результати.

Розглянемо результати формульовального експерименту:

1. Реалізація на практиці означеного підходу зумовила позитивні тенденції соціального клімату в експериментальній групі (ЕГ). Зокрема, на основі соціометричних досліджень виявлено, що збільшився відсоток

гравців, до яких інші звернулись би по допомогу у оцінці успішності тактики, запросили до спільного тренування тощо (табл 3.10).

Таблиця 3.10

Результати дослідження соціального клімату (у балах)

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Соціальна згуртованість	15,5	15,4	17,6	22,8	2,1	7,4
Соціально-психологічна атмосфера	3,8	4,4	4,6	6,8	0,8	2,4
Середній рівень	9,65	9,9	11,1	14,8	1,45	4,9

Аналіз індексу групової згуртованості, що свідчить про соціальний клімат команди, її привабливість для гравців, які в ній навчаються, показав: в усіх ЕГ він зріс у середньому від 15,4 до 22,8 балів, тоді, коли в КГ з 15,5 до 17,6 балів (при max – 25 балів). Показник соціально-психологічної атмосфери колективу в ЕГ зріс від 4,4 до 6,8 балів, а в КГ – від 3,8 до 4,6 балів (при max – 8 балів).

2. Соціально-психологічна групова адаптація, що полягала у процесі групової адаптації гравців, посіданні кожним із них свого місця в команді відповідно до власних рис характеру (психологічних типів), у впливі соціокультурного середовища і нових тренувальних умов на особистість гравця тощо. Встановлено, що це відбувається на основі спілкування гравців у межах команди та поза її межами (оскільки тренувальна атмосфера не є ізольованою), їхньої спільної роботи над тактичними завданнями, спільного проведення позатренувального часу тощо. В процесі діяльнісно-рольових ігор, розв'язання запропонованих тренером ситуацій, ініційованих ним дискусій гравці можуть «приміряти» на себе ті або інші ігрові ролі, що у кінцевому результаті веде до розуміння ними особистої ролі в команді й узгодження з нею.

Показником активного пристосування індивіда до соціокультурного середовища в цілому і, зокрема, команди, визначено скорочення адаптаційного періоду (табл 3.11).

Таблиця 3.11

Результати дослідження групової адаптації (у %)

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	3	7	4	19	+1	12
Середній	4	4	3	69	-1	65
Низький	93	89	93	12	0	-77

Позитивний вплив форм роботи, передбачених в межах цієї складової, засвідчило вивчення самооцінки гравців. В ЕГ вона зросла на 20 % від низької до середньої та високої, тоді, коли у КГ цей показник не змінився (93 % – низький рівень). Це свідчить про формування у спортсменів ЕГ почуття впевненості, соціальної та особистісної ідентичності, а також підтверджує можливість завершення періоду адаптації і формування командного духу приблизно втричі швидше.

3. Особистісна орієнтація адаптації спортсмена до змагальних умов, яка полягала в особистісному підході до кожного зі спортсменів, урахуванні психологічних особливостей їх характеру (психотипів, акцентуацій), актуалізації спортивної мотивації, конкретизації розуміння майбутньої гри тощо. Встановлено, що цьому сприяє тренерський нагляд, тренування за індивідуальним планом. Констатовано, що такий підхід дає змогу надати заняттям характеру бесіди, діалогу, передачі знань від досвідченого тренера до гравців; групові тренування сприяють становленню особистісної та спортивної самооцінки гравців.

Показником, який визначав на цьому етапі динаміку розвитку особистості спортсмена в команді, була його особиста успішність, що вимірювалася під час перегляду відеозапису гри через врахування поточних оцінок (табл 3.12).

Таблиця 3.12

Результати дослідження рівня змагальної успішності (у %)

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	9,4	7,3	9,5	8,5	0,1	1,2
Середній	79,0	82,5	82,0	91,5	3	9
Низький	11,6	10,2	8,5	0	-3,1	-10,2
Середній бал	63,9	64,1	64,3	65,5	0,4	1,4

Про позитивну динаміку розвитку особистості спортсмена в команді можна судити за результатами оцінювання успішності спортсменів за окремими результатами змагання (референтні оцінки – 3-5). Зокрема, в експериментальній групі цей показник зріс на 9% (від 82,5% до 91,5%), у КГ – на 3 % (від 79 % до 82 %). Причому, якщо в експериментальній групі середній бал оцінювання варіював від 4,1 до 4,5, то в контрольній групі від 3,9 до 4,1.

4. Розвиток творчого ставлення спортсмена до змагань ґрунтувався на визначенні цілей тренування, формуванні інтересу до професійних знань, покращенні їх засвоєння, активізації потягу до самоосвіти та саморозвитку, самоконтроля. Складовими частинами формування такого ставлення цього визначено чотири компоненти: мотиваційно-цільовий, когнітивний, процесуальний і контроль-результативний. Підкреслено, що провідну роль тут відіграє вплив тренувань в цілому.

Показником позитивного впровадження означеної складової доцільно вважати креативність. Згідно із цим показником ініціатива та пропозиції надходять як від спортсменів особисто, так і від команди в цілому, тобто спортсмени усвідомлюють себе спочатку як частину певної малої групи, яка формується для проходження тієї чи іншої ігрової локації, а згодом і команди в цілому. Креативність доцільно оцінювати на основі власних спостережень тренера, аналізу пропозицій гравців по вдосконаленню ігрової тактики,

особливостей їх роботи на тренуваннях, а також спираючись на дані тестів самоперевірки і самооцінки спортсменів (табл 3.13).

Таблиця 3.13

Результати параметра творчого ставлення (у % від загальної кількості)

Параметр	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Стійкий пізнавальний інтерес	10	11	11	36	1	25
Рівень засвоєння знань	8	9	11	46	3	37
Продуктивний рівень сформованості вмінь	32	68	34	70	2	2
Критичність оціночних суджень	4	5	5	33	1	28
Вміння знаходити та оцінювати помилки	20	32	30	68	10	36

Про успішність процесу модернізації щодо розвитку творчого ставлення спортсменів до змагань в ЕГ свідчить: досягнення ними стійкого пізнавального інтересу та активності (11% => 36%), реконструктивного рівня засвоєння знань (9% => 46%); переважання продуктивного рівня сформованості умінь (70%), зростання критичності оцінних суджень (5% => 33%) і прояву вміння знаходити та оцінювати помилки в тактиці гри в цілому чи управлінні окремим ігровим персонажем (32% => 68%).

Окремі показники, визначені відповідно до описаних складових, дозволяють встановити базовий критерій впливу модернізованої тренувальної програми на формування і змагальну діяльність кіберспортивної команди.

5. Оцінювання параметру особистого розвитку проводилось, виходячи з постулату, що значна частина особистісних проблем спортсменів пов'язана з їх ціннісними орієнтаціями. Під ціннісними орієнтаціями розуміють, як правило, елементи структури особистості, що закріплені життєвим досвідом і переживаннями, які відокремлюють важливе, істотне для даної людини від несуттєвого (табл 3.14).

Таблиця 3.14

Результати параметру особистого розвитку

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	6	7	7	36	1	29
Середній	24	27	25	38	1	11
Низький	70	66	68	26	-2	-40

Дослідження рівня особистого розвитку спортсменів засвідчило, що близько 70% респондентів контрольної та експериментальної груп під час констатувального експерименту виявили низький рівень розвитку особистості, і лише 6-7% спортсменів виявили високий рівень особистого розвитку. Після формувального експерименту в контрольній групі не спостерігається значної позитивної динаміки в сфері особистого розвитку, проте в експериментальній групі ми спостерігаємо позитивну динаміку (більше половини спортсменів виявили високий (36%) та середній (38%) рівень особистого розвитку). Це засвідчує про позитивні зрушення у процесі формування особистості спортсменів експериментальної групи.

6. Параметр розвитку репрезентативних систем реалізовувався за допомогою інструментарію НЛП, що передбачає аналіз вербальної продукції гравців щодо вживання ними зорових, аудіальних чи кінестетичних атрибутів, тобто висловів, що виражають дію цих перцептивних систем (табл 3.15).

Таблиця 3.15

Результати параметру розвитку репрезентативних систем

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	5	5	9	21	+4	16
Середній	12	11	13	75	+1	64
Низький	83	84	78	4	-5	-80

Дослідження розвитку сфери чуттів (репрезентативних систем) засвідчило, що більше 80% респондентів обох груп на період констатувального експерименту виявили наявність однієї провідної репрезентативної системи (переважно аудіальної чи візуальної), приблизно кожен десятий респондент виявив наявність двох провідних репрезентативних систем, і тільки 5% гравців виявили три провідні репрезентативні системи. Після формувального експерименту у експериментальній групі спостерігається позитивна динаміка, оскільки більшість гравців виявили наявність двох (75%) чи трьох (21%) провідних репрезентативних систем, що є важливим для змагальної діяльності, адже спортсмен має реагувати на графічне зображення динаміки гри, аудіосупровід ігрового процесу, роботу інших членів команди чи тактику команди-суперника тощо.

7. Параметр локусу контролю досліджувався на основі «Опитувальника локусу контролю» Дж. Роттера (табл 3.16).

Таблиця 3.16

Результати дослідження параметру локусу контролю

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	11	12	10	24	-1	+12
Середній	34	33	55	68	+21	+35
Низький	55	55	35	8	-20	-47

Результати дослідження локусу контролю спортсменів засвідчують, що на період констатувального експерименту 11% у КГ та 12% – у ЕГ – інтерналі, більшість яких вирізняються емоційною стабільністю та моральною нормативністю, наполегливістю у тренуванні, великою силою волі. 55% спортсменів у КГ і такий же відсоток гравців у ЕГ під час констатувального експерименту виявили екстернальні властивості, що характеризує їх невпевненість у своїх силах. На період формувального експерименту в експериментальній групі, на відміну від контрольної,

спостерігається позитивна динаміка зміни локусу контролю, коли високий та середній локус показали 93% спортсменів (відповідно 23% високий та 69% - середній), що свідчить про те, що вони стали більш активно орієнтуватися в оточуючому середовищі та беруть на себе відповідальність за свої дії, плани та їх реалізацію. Це також опосередкованим чином засвідчує про розвиток у цих спортсменів умінь вольового самоконтролю під дією тренувальних технологій.

8. Комунікативна культура має велике значення в командній діяльності, оскільки гравці мають вміння вибудувати комунікацію з іншими членами команди, щоб досягти найбільш ефективного ігрового процесу. Дослідження показника комунікативної культури також показало (табл 3.17).

Таблиця 3.17

Результати дослідження комунікативної культури

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	8	8	10	20	2	12
Середній	35	34	54	71	19	37
Низький	57	58	38	9	-19	-49

Вивчення комунікативної культури спортсменів дозволило дійти висновку, що студенти ЕГ, на відміну від КГ, значно збільшили показники володіння цією особистісною якістю. В ЕГ спостерігалось підвищення до середнього рівня до 71% і високого – до 20%, на відміну від КГ, в яких ці параметри склали 54% і 10% відповідно. Це засвідчило про ефективність впровадженої нової методики, яка орієнтувалася на комунікативний підхід до вивчення педагогічних дисциплін.

9. Аналіз фонових умінь свідчить про рівень засвоєння ігрових тактик, які не вивчалися цілеспрямовано, проте набувались у фоновому режимі (табл 3.18).

Таблиця 3.18

Результати дослідження параметру фонових знань

Рівні діагностованих параметрів	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця між показниками	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	7	6	11	41	+4	+35
Середній	18	19	18	27	0	+8
Низький	75	75	71	32	-4	-43

Таким чином, при майже рівних вихідних умовах (75% низького рівня фонових знань) в обох групах відбулось зростання, проте в КГ ці зміни були незначними – на 4% зменшився низький рівень за рахунок переходу в середній, і на 4% зріс високий рівень за рахунок підвищення вмінь у спортсменів з середнім рівнем, а в ЕГ цей результат виявився значно більшим, зростання середнього рівня склало 8%, а високого – аж 35%, що свідчить про значну ефективність тренувального процесу з врахуванням психологічних характеристик спортсменів та налаштування їх на командну роботу.

Висновки до третього розділу

Отже, тренерська робота по підготовці команд до змагань включає до себе комплекс різних дій як по вдосконаленню техніко-тактичних вмінь команди, так і психологічної готовності гравців до змагань, підвищення рівня згуртованості команди, покращення комунікацій між гравцями, обміну думками щодо тих і інших ігрових тактик тощо.

Тому вдосконалення роботи тренера має відбуватись через активне впровадження індивідуального підходу до гравців, а також психологічних тренінгів для команди в міжзмагальний період та безпосередньо перед змаганнями.

ВИСНОВКИ

Роботу присвячено дослідженню тренерської діяльності в кіберспорті та її впливу на змагальну ефективність команд. В рамках роботи досліджено теоретичні та практичні питання роботи тренера, визначено психологічні особливості тренерів як керівників, а також досліджено вплив техніко-тактичної та психологічної підготовки гравців.

Підготовка тренерів у будь-якому з видів спорту є комплексною задачею, яка містить ряд додаткових завдань. У кіберспорті ця задача ускладнюється ще й тим, що даний вид спорту значним чином відрізняється від традиційних, хоча і має ряд спільних рис щодо потреби у розвитку певних якостей спортсменів. Проте підготовка тренерів з кіберспорту є достатньо новою освітньою галуззю, тому існує багато недосліджених проблем процесу підготовки. Ми визначили окремі чинники, які впливають на якість підготовки тренерів, та виокремили певні характеристики, які мають вплив на тренерські якості, тому існує потреба у більш детальному дослідженні задля виявлення ступеню впливу тих чи інших характеристик і покращенню організації процесу підготовки тренерів з кіберспорту в Україні в цілому.

Під час практичних досліджень було проведено розробку рекомендацій для покращення методики тренерської підготовки команд до змагань, розвитку навичок кіберспортсменів різних категорій та їх оцінювання.

Було досліджено психологічні особливості тренерської діяльності. Зроблено висновки, що слід приділити увагу раціональному підходу до психічних процесів, адже коливання працездатності, стомлюваність та зниження об'єму пам'яті негативно впливають на ефективність тренерської діяльності. Тому доцільно порекомендувати провести тренінг серед тренерського колективу з метою підвищення рівня само менеджменту, раціонального використання робочого часу, оптимізації рівня праці та відпочинку з метою зменшення стомлюваності та значних коливань працездатності.

Також було проведено розгорнутий аналіз психологічних характеристик гравців через їх сприйняття змагальної діяльності, групової згуртованості в команді, соціально-психологічний клімат та його вплив на ефективність змагальної діяльності тощо. В результаті експерименту зроблено висновки, що тренерська робота по підготовці команд до змагань включає до себе комплекс різних дій як по вдосконаленню техніко-тактичних вмінь команди, так і психологічної готовності гравців до змагань, підвищення рівня згуртованості команди, покращення комунікацій між гравцями, обміну думками щодо тих и інших ігрових тактик тощо.

Тому вдосконалення роботи тренера має відбуватись через активне впровадження індивідуального підходу до гравців, а також психологічних тренінгів для команди в міжзмагальний період та безпосередньо перед змаганнями.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Таким чином, тренерська діяльність по підготовці команд кіберспортсменів до змагань полягає у поєднанні двох видів роботи – вдосконалення техніко-тактичної підготовки спортсменів та покращення їх психологічної готовності до змагань, до роботи в команді, адекватному сприйнятті власних помилок та помилок інших гравців, які вплинули на загальний результат змагань тощо.

Тренерська робота з командою повинна бути спрямована на підвищення вмінь гравців, розбір помилок з метою уникнення їх в майбутньому, формування здорового соціально-психологічного клімату в команді, розподілу відповідальності з результат між гравцями, а також навчання їх саморегуляції та іншим психологічним процесам по зняттю рівня тривожності перед змаганнями, налаштуванню на ефективну командну дію і волю до перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винославська ОВ. Психологія: навч. посіб. Київ: ІНК ОС; 2005. 352 с.
2. Сергєєнкова ОП. Загальна психологія: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури; 2012. 296 с.
3. Андрійчук ІП. Дослідження особливостей Я-концепції майбутніх практичних психологів. Практична психологія та соціальна робота. 8, 2002; 11-13
4. Іщук І. Центр практичної психології: можливості, взаємодія, перспективи. Психолог. 2003; (5): 20-29
5. Україна в esports-дисциплінах: як розвивається отечественний кіберспорт. URL: <https://wgame.com.ua/post/ukraina-v-esports-distsiplinah-kakrazvivaetsya-otechestvenniy-kibersport> (дата звернення: 10.11.2022 р.).
6. Горова КО, Горовий ДА, Кіпоренко ОВ. Основні тенденції розвитку ринку кіберспорту. URL: [https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/irprp_2016_4\(2\)_12.pdf](https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/irprp_2016_4(2)_12.pdf) (дата звернення: 10.11.2022 р.).
7. Онопко ВО. Інноваційні практики спорту (на прикладі кіберспорту). Львів: ЛДУ; 2015. 89 с.
8. Морозова ОО. Місце кіберспорту в системі фізичної культури. Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання та спорту в закладах освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Кременчук, 25 квітня 2019 р. 2019: 168–172
9. Пятисоцька СС, Ашанін ВС, Шишкін ДВ. Психодіагностичні методи виявлення особливостей когнітивних здібностей спортсменів (на прикладі кіберспорту). Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. Харків : ХДАФК, 2019; (3); 99–103

10. Жолобович А. Роль тренера у кіберспорті – задачі, виклики та специфіка роботи. URL: <https://upea.com.ua/news/rol-trenera-u-kibersporti-zadachi-vikliki-ta-specifika-roboti/> (дата звернення: 17.11.2022 р.).
11. Тренер з кіберспорту. Опис професії. URL: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/opys_profesiyi_kibersport_bakalavrat_0.pdf (дата звернення: 17.11.2022 р.)
12. Сергієнко ЛП. Спортивний відбір: теорія та практика у 2 кн. Книга 1. – Теоретичні основи відбору: Підручник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан; 2009. 672 с.
13. Ковалева ИВ, Штепа ЮП. Анализ факторов, влияющих на успеваемость студентов, на основе применения информационных технологий. Педагогические науки, 2016: (48); 383–385.
14. Косинський ВІ, Швець ОФ. Сучасні інформаційні технології : навч. посіб. 2-ге вид., виправл. Київ: Знання: 2012. 318 с.
15. Кошелева ГВ, Фионова ЮЮ. Факторы, влияющие на успеваемость студентов. Актуальные направления научных исследований XXI века: теория и практика. 2015. № 7–4 (18–4): С. 331–333.
16. Осадько ОЮ. Динаміка психологічного благополуччя учнів в освітньому процесі. Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук, праць. 2004: (3); С. 242-245.
17. Платонов ВН. Теория адаптации и резервы совершенствования системы подготовки спортсменов (Ч. 1): Вестник спортивной науки. 2010; (2): 8-4.
18. Платонов ВН. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение. Киев: Олимпийская литература; 2013. 624 с.
19. Платонов ВН. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. Киев: Олимпийская литература; 2015. 752 с.

20. Панкина ВВ, Хадиева РТ. Киберспорт как феномен XXI века. Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация. 2016; (13): 34-5

21. Пятисоцька СС, Ашанін ВС, Шишкін ДВ. Психодіагностичні методи виявлення особливостей когнітивних здібностей спортсменів (на прикладі кіберспорту). 2019; (3): 99–3.

22. Полежаев НЮ. Киберспорт и психологические особенности киберспортсменов. 2011; (2): 108-110.

23. Роланд Лі. Кіберспорт. Good Luck! Have Fun. Москва: Ексмо; 2016. 352 с.

24. Скаржинская Е.Н. Новоселов МА. Актуализация научного сопровождения компьютерного спорта. Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. 2017; (2): 39–0.

25. Суходимцев ПА. Комментатор киберспортивных состязаний: развлечение или профессия? Профессиональное образование и рынок труда. 2016; (3):16–18.

26. Смолевский ВМ. Централизованная тренировка (подготовка) спортсменов высокого класса: принципы, организация и методы реализации. Теория и практика физ. культуры. 2003; (5): 28-2.

27. Тесленко Д. Вопреки: путь к победе. Киберспорт. Харьков: Фолио; 2019. 376 с.

28. Украина в esports-дисциплинах: как развивается отечественный киберспорт [Интернет]. Доступно: <https://wegame.com.ua/post/ukraina-v-esports-distsiplinah-kakrazvivaetsya-otechestvenniy-kibersp>

29. Фомичева ЮВ, Шмелев АГ, Бурмистров ИВ. Психологические корреляты увлеченности компьютерными играми. 1991;(3):27-39.

30. Фромм Э. Бегство от свободы. Москва. 1995. 230 с.

31. Что такое киберспорт [Internet]. Электрон. текстов. Дан.тРежим Доступно: lifehacker.ru/2016/07/11/chto-takoe-kiberspor

32. Шапкин С.А. Компьютерная игра: новая область психологических исследований. Психологический журнал 20. 1999; (1): 86-102.
33. Шинкарук О.А. Концепция формирования системы подготовки, отбора спортсменов и их ориентации в процессе многолетнего совершенствования. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012; (12): 144-8.
34. Шинкарук О, Анохін Е. Характеристики кіберспорту як сучасного виду спорту: дефініція поняття кіберспорт; 2021.
35. Югай ИИ. Компьютерная игра как вид художественной практики. Москва: 2009; 367–2.
36. Эрл РВ, Бехль ТР, редактор. Основы персональной тренировки: книга для фитнес–тренера. Киев: Олимп. Лит.; 2012. 724 с.
37. Хіменес Х.Р. Спортивний відбір в системі багаторічної підготовки спортсменів Львів, ЛДУФК, 2013. 35 с.
38. [Baro Hyun](#). Demystifying Esports: A Personal Guide to the History and Future of Competitive Gaming. USA: Lioncrest Publishing; 2020. 184 p.
39. *Chaloner P*. This is esports (and How to Spell it). London: Bloomsbury Sport; 2020. 256 p.
40. Cultural Evolution of IQ. The Rising Curve. Long Term-Gains in IQ and related Measures. Washington; 1998; 81–3.
41. [Chris Aviles](#), [Steve Isaacs](#), [Christine Lion Bailey](#), [Jesse Lubinsky](#). The esports education playbook: empowering every learner through inclusive gaming. London. Dave burgess consulting, incorporated; 2020. 192 p.
42. [Hedlund D](#), [Fried G](#), [Smith R](#). Esports business management. Canada. Human Kinetics; 2020. 272 p.
43. [Paul Chaloner](#). This is esports. Longlisted for the william hill sports book award: An Insider’s Guide to the World of Pro Gaming. London: Bloomsbury Sport; 2020. 220 p.

44. Ryff C.D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. – 1989. – Vol. 57. – P. 1069–1081.

45. World Cyber Games. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/World_Cyber_Games (дата звернення: 10.11.2022 р.).

46. William Collis. *The Book of Esports: The Definitive Guide to Competitive Video Games*. New York: RosettaBooks; 2020. 208 p.

47. <http://www.cyberfight.ru/site/news/39306/>

48. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

49. <https://www.cybersport.ru/>

50. <https://uesf.org.ua/>

51. <https://www.esport.in.ua/uk>

52. <https://www.esports.com/en>